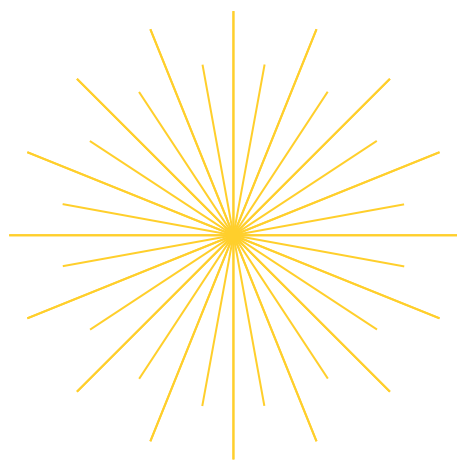

ROMANO
GUARDINI
—
PÁN

ÚVAHY O OSOBE
A ŽIVOTĚ
JEŽÍŠE KRISTA

TRIÁDA

PEREGRINANTIBUS
ET ITER AGENTIBUS

ROMANO

GUARDINI

—

PÁN

ÚVAHY O OSOBĚ
A ŽIVOTĚ
JEŽÍŠE KRISTA

TRIÁDA

Alle Autorenrechte liegen
bei der Katholischen Akademie in Bayern
Romano Guardini, Der Herr.
Betrachtungen über die Person
und das Leben Jesu Christi,
20. Auflage 2018,
Verlagsgemeinschaft Matthias Grünewald, Ostfildern /
Ferdinand Schöningh, Paderborn

Epilogue © Marius Reiser, Die Gestalt Jesu
bei Romano Guardini und der historische Jesus
in M.R., Die Autorität der Heiligen Schrift im Wandel der Zeiten.
Fohren-Linden, Carthusianus Verlag 2016

Epilogue © Karel Šprunk, 2021
Translation © Vladimír Petkevič & Karel Šprunk, 2021

ISBN 978-80-7474-383-2
ISBN (PDF) 978-80-7474-416-7
ISBN (ePub) 978-80-7474-417-4
ISBN (mobi) 978-80-7474-418-1

PŘEDMLUVA

Kdo se rozhodne mluvit o osobnosti a životě Ježíše Krista, musí mít jasno v tom, o co vlastně usiluje a jaké meze se tu kladou každému úsilí.

Mohl by se v souladu s duchem naší doby pokusit o Ježíšovu psychologii, nic takového však neexistuje. Existuje například psychologie Františka z Assisi – pokud v něm, pouhém člověku, už nezačíná to, co člověka převyšuje, čím se však teprve zakládá skutečný člověk v Božím smyslu a co má na mysli Pavel, když říká, že „duchovní člověk* nemůže být nikým správně posouzen“ (1K 2,15). Nicméně by bylo možné a také krásné se ptát, kde tkví kořeny této podivuhodné osobnosti, čím je podmíněn ten či onen rys jeho bytosti, jak je možné, že se v něm střetají tak zdánlivě protikladné síly, a přece tvoří tak zjevnou jednotu atd. U Ježíše Krista nic takového není možné, leda jen ve velmi omezené míře. Jestliže se o to přesto pokoušíme, znetvořujeme jeho obraz. V jádru jeho osobnosti se totiž nachází tajemství Božího Syna, což veškerou „psychologii“ znemožňuje; tajemství, jehož odleskem, daným milostí, je to, že křesťana není možné správně posoudit. V podstatě můžeme učinit pouze jediné: ze stále nových hledisek ukazovat, jak všechny vlastnosti a bytostné rysy Ježíšovy postavy ústí do toho, co je sice nepochopitelné, nicméně plné nekonečného příslibu.

Anebo bychom se mohli pokusit o vylíčení „Ježíšova života“; takové pokusy ostatně zdaleka nebyly ojedinělé. Ani ten však v pravém slova smyslu neexistuje. Život třeba takového Františka z Assisi vylíčit můžeme – pokud se i zde proti každému „proč“ a „odkud“ nestaví tajemství znovuzrození a života milosti. Můžeme se ovšem pokusit alespoň zachytit, jaké místo zaujímá František

* Ve znění českého ekumenického překladu *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih)*. Praha, Česká biblická společnost 2008: „Člověk obdařený Duchem (...) sám nemůže být nikým správně posouzen.“ Poznámka překladatelů.

ve své době: jak ho tato doba nese a formuje, jak k sobě František přitahuje všechny síly té doby, jak se stává čistým výrazem jejího života, a přitom zůstává plně sám sebou. Jak pátrá po tom Jedi-ném, v němž se může naplnit; jaké bludné cesty, jaké přelomové zážitky, jaké rozmanité fáze naplnění byly tomuto hledání souze-ny atd. I to je u Ježíše možné jen ve velmi omezené míře. Ježíš se bezpochyby nachází v určitém dějinném kontextu a poznat síly, které v něm působí, určitě přispívá k tomu, abychom mu lépe po-rozuměli. Z historických údajů však nelze odvodit ani jeho bytost, ani jeho činnost, neboť Ježíš přichází z Božího tajemství a opět se do něho vrací „poté, co byl mezi námi“ (srov. Sk 1,21). V jeho životě nepochybně můžeme zaznamenat události rozhodujícího význa-mu, můžeme v nich rozpoznat určitý smysl a zachytit, jak se tento smysl naplňuje, ale neprokážeme nějaký „vývoj“ v pravém slova smyslu. Stejně tak není možné zdůvodnit průběh jeho osudu a to, jak Ježíš plní svou úlohu, nějakými „motivy“, neboť poslední „proč“ přichází z nevyzpytatelnosti toho, co Ježíš nazývá „Otcovou vůlí“ a co není přístupné žádnému historickému objasnění. Můžeme vycházet pouze z toho, co již napsali evangelisté. Na základě ta-kových výroků jako: „prospíval na duchu i na těle a byl milý Bohu i lidem“ (L 2,52) a přišel, „když se naplnil stanovený čas“ (Ga 4,4), a tedy vyrůstal z dějin, které velmi podrobně známe, můžeme do-spět k přesvědčení, že Ježíšova postava a dění okolo něho spolu hluboce souvisejí. Zároveň se však musíme vzdát představy, že tuto souvislost vystihneme běžným historiografickým přístupem. Spíše se před určitou událostí, určitým slovem, určitým činem bu-deme opětovně zastavovat, naslouchat, nechávat se poučit a v po-slušnosti se klanět.

Tyto „úvahy“ si nečiní nárok na nějakou úplnost. Nesnaží se líčit Ježíšův život jako celek, nýbrž vždy vyjímají jen jednotlivá slova a události. Nechtějí charakterizovat Ježíšovu postavu v jejím postupném vývoji, nýbrž líčí tu jeden její rys, tu zase další podle toho, jak se právě dostává do popředí. Nejde tu o vědecký výklad ani o historii či teologii, nýbrž o duchovní promluvy, které po čtyři

roky zaznívaly při nedělních bohoslužbách a které nemají jiný cíl než v co největší míře plnit úkol uložený samým Pánem: zvěstovat jeho samého, jeho poselství a jeho dílo.

Autor zdůrazňuje, že nechce předkládat nic „nového“: ani nové pojetí Krista, ani lepší christologickou teorii. Nejde zde o to, co je nové, nýbrž o to, co je věčné. Ovšem kdyby se pomíjivému času, našemu času, postavilo do cesty to, co je věčné – pak by to bylo opravdu „nové“, čisté, plodné a stíralo by to prach všednosti. Někdy se čtenář možná setká s neobvyklými myšlenkami. Autor si na nich nijak nezakládá, jen by chtěl, aby napomohly lepšímu uvažování o Božím tajemství, onom tajemství, „které bylo po věky a po celá pokolení skryto, ale nyní je zjeveno jeho svatým. Bůh jim chtěl dát poznat, jak bohatá je sláva jeho tajemství mezi pohany: Je to Kristus mezi vámi, v něm máte naději na Boží slávu.“ (Ko 1,26-27) Lidské myšlenky před ním mnoho neznamenaají. Můžeme je použít, ale můžeme je také odložit. Záleží na poznání, které dává sám Kristus, když „vykládá Písmo“ a když „v nás srdce začíná hořet“ (srov. L 24,27 a 32).

POČÁTKY

1. PŮVOD A PŘEDKOVÉ

—

Kdyby se byl tehdy v Kafarnaum nebo v Jeruzalémě někdo Pána zeptal: Kdo jsi? Kdo jsou tvoji rodiče? Z kterého rodu pocházíš? – byl by mohl odpovědět tak jako v osmé kapitole Janova evangelia: „Dříve než se Abraham narodil, já jsem.“ (J 8,58)* Ale byl by mohl odpovědět i podle druhé kapitoly evangelia Lukášova, kde se říká, že Mesiáš pochází „z domu a rodu Davidova“ (L 2,4). Jak začínají evangelní zprávy o životě onoho Ježíše z Nazareta, který je Kristus, Pomazaný?

Jan hledá Ježíšův původ v tajemství Božího života. Jeho evangelium začíná takto: „Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo bylo Bůh. Všechno povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic [z toho], co jest... Na světě byl, svět skrze něj povstal, ale svět ho nepoznal... A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi. Spatřili jsme jeho slávu, slávu, jakou má od Otce jednorozený Syn, plný milosti a pravdy.“ (J 1,1-14) Ježíšův původ je v Bohu. Boží život je nekonečný, ale Bůh žije a existuje jinak než člověk. Zjevení nám říká, že neexistuje pouze jeden Bůh, takový, jaký se nachází v pokřesťanském židovství, v islámu a všude v novověkém vědomí. Bůh Zjevení existuje v tajemství, jež církev vyjadřuje učením o trojici osob v jednosti života. Tam hledá Jan kořen Ježíšovy existence: v druhé z nejsvětějších osob, ve „Slově“, v Logu, v němž Bůh, Mluvící, vyjevuje plnost své bytosti. Mluvící a Vyslovovaný se však vzájemně

* Citáty z Písma svatého jsou většinou převzaty z Bible. *Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih)*. Český ekumenický překlad. Praha, Česká biblická společnost 2008. Někdy jsou však vzhledem ke kontextu přeloženy z německého originálu této Guardiniho knihy. Poznámka překladatelů.

spojují a jsou jedno v lásce svatého Ducha. Druhá z Božích tváří, pojmenovaná zde „Slovo“, se nazývá také „Syn“, neboť ten, který je vyslovuje, se nazývá Otec. A svatý Duch je v Ježíšově řeči na rozloučenou označován krásným přízviskem „Utěšitel“ a „Přimluvce“, neboť působí, že Ježíšovi bratři a sestry „nezůstávají“ po Pánově návratu domů „osiřelí“. Vykupitel k nám přišel od tohoto nebeského Otce, v síle tohoto svatého Ducha.

Boží Syn se stal člověkem. Nesestoupil pouze k jednomu člověku, aby v něm přebýval, nýbrž sám se stal člověkem. Skutečně se jím „stal“, a aby nevznikla sebemenší pochybnost – aby se například nemohlo říkat, že se zhrozil nízkosti těla a spojil se jen s niterností nějaké svaté duše nebo s výšinami nějakého vybraného ducha –, Jan velmi důrazně říká: „A Slovo se stalo tělem.“

Dějiny a osud se neuskutečňují v pouhém duchu, ale teprve v těle; touto pravdou se budeme ještě obšírněji zabývat. Ve Vykupiteli však přišel Bůh, aby měl dějiny a osud. Vtělením vstoupil mezi nás a založil nové dějiny. Veškeré minulé dění určil k tomu, aby se nacházelo „před narozením našeho Pána Ježíše Krista“, aby je očekávalo a připravovalo. Veškeré následující dění určil k tomu, aby se rozhodovalo podle vztahu k Ježíšovu vtělení: buď je přijme, nebo je odmítne. „Přebývalo mezi námi“ – přesněji přeloženo: „Mělo svůj stan mezi námi.“ Ale „stanem“ Logu bylo jeho tělo, svatý stan Boží mezi lidmi, svatostánek mezi námi, chrám, o němž Ježíš farizeům řekl, že bude „zbořen a ve třech dnech znovu postaven“ (J 2,19).

Mezi oním věčným počátkem a tělesným bytím v čase je tajemství vtělení. Jan ohlašuje tuto skutečnost přísně, s metafyzickou silou. Tatam je přitažlivá pestrost postav, totam je kolotající dění, jež tak obohacuje a osvěžuje vyprávění Lukášovo. U Jana se všechno soustřeďuje na to nejprostší, nejzazší a mocné: Logos, tělo, vstup do světa, věčný původ, hmatatelná pozemská skutečnost, tajemství jednoty.

Jinak se počátek Kristovy existence jeví v evangeliu Matoušově, Markově a Lukášově.

Marek o vtělení vůbec nemluví. V prvních osmi verších je řeč o předchůdci a pak hned následují tato slova: „V těch dnech přišel Ježíš z Nazareta v Galileji a byl v Jordánu od Jana pokřtěn.“ (Mk 1,9) Matouš a Lukáš uvádějí Ježíšův rodokmen: cestu jeho rodu dějinami.

U Matouše nacházíme tento rodokmen na začátku jeho evangelia. Začíná Abrahamem a pokračuje přes Davida řadou judských králů až k Josefovi, „muži Marie, z níž se narodil Ježíš řečený Kristus“ (Mt 1,16). U Lukáše se s Ježíšovým rodokmenem setkáváme ve třetí kapitole po zprávě o Ježíšově křtu. Stojí tam, že mu bylo „asi třicet let. A jak se mělo za to, byl synem Josefa, jehož předky byli Heli, Mathat, Levi“ a tak dále. Následuje řada jmen, o jejichž nositelích nevíme nic bližšího, až k Davidovi; potom přes jeho předky až k Judovi, Jákobovi, Izákovi, Abrahamovi, kteří jsou prostřednictvím jmen velikých praotců, Noema, Lámecha a Henocha, spojení s Adamem, „který byl od Boha“ (L 3,23-38).

Je otázka, jak tyto dva tak odlišné rodokmeny vznikly. Někteří soudí, že první je rodokmen podle Zákona, to jest rodokmen Josefa, který byl z právního hlediska Ježíšovým otcem. Druhý je rodokmen pokrevní, tedy rodokmen Mariin, avšak podle starozákonního práva nemohlo jméno ženy ve sledu pokolení figurovat, a proto je zastoupeno jménem Josefovým. K tomu pak ještě přistupuje hledisko levirátního manželství, podle něhož si neženatý muž měl vzít vdovu svého bratra, zemřel-li bratr bez dětí, a první dítě pak patřilo do rodu zemřelého, zatímco další děti už do rodu tělesného otce. Podle těchto rozdílných hledisek byly také odlišně sestavovány rodokmeny. Avšak to, že právě Lukáš uvedl rodokmen Mariin, by mohlo znamenat, že tento výklad je obzvláště pravděpodobný, jelikož právě Lukáš nám přiblížil především Matku našeho Pána. Těmito složitými otázkami se zde však nebudeme blíže zabývat.

Posloupnosti jmen v rodokmenech jsou pro nás podnětem k různým úvahám. Nehledě na důstojnost, kterou jim dodává Boží slovo,

jsou velmi pravděpodobné také samy o sobě. Staré národy měly kdysi velice spolehlivou paměť. Mimoto byly kmenové rodokmeny vznešených rodů uloženy v archivech chrámu; je přece známo, že Herodes dal tyto listiny zničit, protože to byl povýšenec a chtěl hrlosti starobylých rodin vzít možnost, aby se s ním srovnávaly.

Jak jsou tato jména výmluvná! V nich nejprve vystupují v dlouhých temných staletích postavy z pravěku: Adam, s nímž je spojena touha po ztracené blaženosti ráje; Šét, který se mu narodil, když Kain zabil Ábela; Henoch, o němž se traduje, že „chodil s Bohem“ a ten si ho vzal k sobě... Poté prastarý Metúšelach [Metuzalém] a Noe uprostřed vod strašlivé potopy... Tak jdou po sobě jednotlivá jména jako milníky na cestě staletími od ráje až k tomu, jehož Bůh povolal z jeho země a kmene, aby s ním uzavřel smlouvu: k Abrahamovi, „který uvěřil“ a byl „Božím přítelem“. Následuje jeho syn Izák, který se mu narodil zázrakem a jehož pak znovu obdržel z oltáře; Jákob, Abrahamův vnuk, který bojoval s Božím andělem – tyto postavy ztělesňují to, co je ve Starém zákoně nejmocnější: byly zakotveny v pozemské existenci, a přece kráčely před Bohem. Vyznačují se tou nejhutnější pozemskou skutečností, jsou spjaté se všemi záležitostmi lidského života, ale Bůh je jim tak blízký, je v jejich bytí a slovech, v jejich dobrém i špatném konání tak zřetelně patrný, že jsou skutečným zjevením... Jákobův syn Juda přivádí rodový sled přes Perese a Arama až ke králi Davidovi. Jím začínají veliké dějiny národa. Nejprve nekonečné boje, poté dlouhá léta slávy a míru za Šalomouna. A již v posledních letech jeho vlády se královský rod stává nevěrným. Pak se ubírá cestou vedoucí do stále hlubší temnoty; někdy se vzchopí, ale brzy znovu upadá: válkou, bídou, zločiny a ohavnostmi, až vše dospěje k zániku říše a k „babylonskému zajetí“.

Tam rod pozbývá svého lesku a poté žije v nouzi a temnotě. „Josef, muž Marie“, je řemeslník a je tak chudý, že jako očišťující oběť nemůže přinést beránka, nýbrž jen „dvě holoubata“ (L 2,24).

Z těchto jmen před námi vystupují celé dějiny Božího lidu. A nejen z těch, která jsou uvedena, ale i z těch vyškrtnutých; vypráví se totiž,

že jména Achaba a dvou, kteří následují po něm, byla z posloupnosti vymazána, protože prorok [Elijáš] nad nimi vyslovil kletbu.

Některá jména nás obzvláště vedou k zamyšlení. Jsou to jména žen, která jsou uvedena v okrajových poznámkách. Podle názorů některých exegetů jsou doplněna, aby byli Židé, kteří zaměřovali své útoky na Matku Páně, zahanbeni připomínkou neucty jejich královského rodu.

Ponechme stranou Rút, babičku Davidovu. Pro pravověrné Židy znamenala poskvrnu na vládnoucím rodu, protože byla Moabitka a David po ní měl v žilách cizí, Zákonem zakázanou krev. Nám je však tato bytost velmi blízká z nevelké biblické knihy nadepsané jejím jménem... Zato o Judovi, čtvrtém synu Jákobově, se říká, že „zplodil Perese a Zeracha s Támarou“. Tato Támar byla jeho snacha. Nejprve byla manželkou jeho nejstaršího syna, ten však brzy zemřel; pak ji podle Zákona pojal za manželku jeho bratr Ónan, ale nerad a aniž by naplnil její manželské právo. To vyvolalo Boží hněv a Ónan zemřel. Juda se nyní zdráhal dát jí třetího syna z obavy, že ztratí i jeho. Tu se Támar jednoho dne převlékla do šatu nevěstek a na osamělém rozcestí čekala na svého tchána, když šel stříhat ovce. Jejími dětmi byla dvojčata Peres a Zerach. Peres pak byl pokračovatelem rodu (Gn 38)... O Salmónovi se vypráví, že zplodil Bóaze s Rachabou. Rachab byla ona žena, která v Jerichu přijala Jozuovy vyzvědače; i ona byla pohanka jako Rút, „hostinská“ či „nevěstka“ – tato slova byla ve Starém zákoně užívána záměnně (Joz 2). A dále: „David měl syna Šalomouna z ženy Urijášovy.“ David byl mužem královské vznešenosti, od mládí na něm spočívala záře vyvolení. Byl uchvácen Božím duchem, byl to básník a prorok. Během dlouhých válek položil základy izraelské říše. Měl velikost a vášň bojovníka; byl velkomyslný, a zase naopak tvrdý a neúprosný, když to pokládal za nutné. Skvrnou na jeho cti však bylo jméno Bat-šeba, což byla žena jednoho z jeho důstojníků – Chetejce Urijáše, chrabrého a věrného muže. Když byl Urijáš na bojišti, David zneuctil jeho manželství. Urijáš se vrátil, aby podal zprávu o stavu bojů o město Raba.

Tu král dostal strach a snažil se nedůstojnými, lstivými činy zakrýt to, co se stalo. To však nepomohlo, a tak Urijáše poslal zase zpátky se vzkazem adresovaným Jóabovi: „Postav Urijáše do nejtuzšího boje a pak od něho ustupte, ať je zabit a zemře.“ Tak se i stalo a David přijal Urijášovu ženu do svého domu. Nato mu prorok Nátan oznámil Boží hněv. Otřesený David se postil a kál; musel zažít smrt svého dítěte – potom však, jak je psáno, David vstal, pojedl a šel k Bat-šebě. Jejich synem byl Šalomoun (2S 11 a 12).

Byl jedním z nás, říká Pavel o našem Pánu, ve všem nám roven kromě hříchu (srov. Žd 4,15). Vstoupil do všeho, čemu říkáme lidství. Jména v rodokmenech nám vyjevují, co to znamená: vstoupil do lidských dějin s jejich osudem a s jejich vinou. V ničem nezůstával mimo ně.

V letech nazaretského ticha Ježíš patrně někdy o těchto jménech uvažoval. Jak hluboce bezpochyby pociťoval, co to znamená: lidské dějiny! Nade vším, co je v nich velké, silné, zmatené, ubohé, temné a špatné, byl on sám se svou existencí. Toto vše na něj naléhalo, aby to přijal do svého srdce, předkládal Bohu a nesl za to zodpovědnost.

2.

MATKA

—

Chceme-li rozpoznat určitý strom, prozkoumáme půdu, v níž má kořeny a odkud stoupá míza do jeho kmene, větví, květů a plodů. Proto je dobré obrátit se k půdě a základu, z něhož vyrůstá postava našeho Pána: k jeho matce Marii.

Praví se o ní, že pocházela z královské krve. Každý člověk je jedinečný, neopakovatelný a svébytný. Do jeho jedinečné podstaty, v níž stojí sám před sebou a před Bohem, nezasahují souvislosti jeho původu. Zde není žádné „jestliže“ a „protože“, „není už rozdíl

mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným“ (Ga 3,28). To je pravda, avšak to, co je veliké, co je nejhlubší, závisí ve všem, i v tom nejmenším, na tom, zda člověk má ušlechtilou povahu. V Mariině odpovědi na andělovo poselství bylo cosi velmi urozeného, královského. Setkala se tu s něčím naprosto nepředstavitelným. Požadovalo se od ní, aby bezvýhradně, ve veliké temnotě důvěřovala Bohu. Učinila tak zcela prostě, s velikostí, které si sama nebyla vědoma. Tato velikost jistě do značné míry vycházela z vrozené urozenosti její bytosti.

A nyní se její osud utváří podle osudu jejího dítěte. Ten začíná právě teď a pak pokračuje: když mezi ni a jejího snoubence vstoupí bolestná otázka... když odchází do Betléma a tam v nouzi a tísní dává svému dítěti život... když musí prchat a žít v cizině, vytržena z bezpečí, v němž dosud žila; v nestálosti a ohrožení, dokud se smí zase vrátit domů.

Když potom její dvanáctiletý syn zůstane v chrámě a ona ho po úzkostném hledání opět nalezne, zdá se, že poprvé pocítí božskou neuchopitelnost toho, co je součástí jejího života (L 2,41-50). Na její jistě pochopitelnou výčitku: „Synu, cos nám to udělal? Hle, tvůj otec a já jsme tě s úzkostí hledali!“ chlapec odpovídá: „Jak to, že jste mě hledali? Což jste nevěděli, že musím být v domě svého Otce?“ Tehdy jistě tušila, že nyní začíná to, co jí předpověděl Simeon: „Tvou vlastní duši pronikne meč.“ (L 2,35) Vždyť co to znamená, když dítě v takovém okamžiku úzkostné matce s naprostou samozřejmostí odpoví: Jak to, že jste mě hledali? Neudiví nás, že ve zprávě pak následuje: „Ale oni jeho slovu neporozuměli.“

Potom však čteme: „Jeho matka to vše uchovávala ve svém srdci.“ Ne tak, že by tomu rozuměla, jak jsme již uvedli. Tato událost a synova slova pro ni zůstávaly nejasné, ona však pronikala do jejich hloubky a samého základu, podobně jako půda do sebe přijímá vzácné semeno a to v ní může klíčit a růst.

Následuje osmnáct let ticha. Svatá zvěst se o nich nezmiňuje ani slovem. Ale ke sluchu otevřeného člověka promlouvá toto mlčení

evangelií velmi mocně. Osmnáct let ticha – „v jejím srdci“ ... Neříká se o nich nic jiného, než že dítě „je poslouchalo“ a „prospívalo na duchu i na těle a bylo milé Bohu i lidem“ ... Tiché, hluboké dění, proniknuté láskou této nejsvětější ze všech matek.

Poté syn odchází z domova, aby plnil své poslání. Ale i tehdy je ona v jeho blízkosti. Třeba úplně na začátku, při svatbě v Káně, kde je patrný ještě jakýsi poslední projev mateřské ochrany a mateřský pokyn (J 2,1-11)... Jindy dorazí do Nazareta matoucí, znepokojující pověst a Maria se vydá na cestu, hledá ho, stojí plná obav přede dveřmi (Mk 3,21,31-35)... A pak je s ním opět v posledních dnech – u paty kříže (J 19,25).

Celý Ježíšův život je doprovázen blízkostí jeho matky. Nejsilnější je přitom její mlčení.

Jeden výrok ukazuje, jak hluboce s ní byl Pán spojen. Je právě uprostřed zástupu a mluví. Náhle jedna žena zvolá: „Blaze té, která tě zrodila a odkojila!“ Ježíš odpoví: „Ano, blaze těm, kteří slyší Boží slovo a zachovávají je.“ (L 11,27-28) Není to, jako by se opět nacházel mimo hlučící zástup? Jako by jeho duší procházel hluboký zvuk zvonu a on byl v Nazaretě a cítil blízkost své matky?

Ale jinak – když uvažujeme o slovech, kterými Ježíš promlouvá ke své matce, a když je na sebe necháme působit tak, jak vyplývá z dané situace – máme pocit, jako by se pokaždé mezi ním a jí rozevírala propast.

Tehdy v Jeruzalémě – to byl ještě dítě; bez jediného slova tam zůstal, v době, kdy město bylo plné poutníků ze všech zemí a bylo nutno se obávat nejen nějakého úrazu či nehody, ale i nejrůznějších násilností. Matka pak jistě měla právo se ptát, proč to udělal. On se však diví: „Proč jste mě hledali?“ Kdybychom nyní něco očekávali, pak větu, která ve vyprávění opravdu následuje: „Ale oni jeho slovu neporozuměli.“

V galilejské Káně sedí Ježíš se svatebčany u stolu. Jsou to zřejmě bezvýznamní, nemajetní lidé. Dochází víno a všichni tuší blížící se trapnou situaci. Tu se na něho Maria obrátí s prosbou: „Už nema-
jí víno.“ On jí však odpoví: „Co to ode mne žádáš! Ještě nepřišla

má hodina.“ Co jiného to znamená než toto: Má hodina je základ mého jednání, je to vůle mého Otce, která ke mně promlouvá z každého okamžiku, nic jiného... Hned nato ovšem pomůže, ale proto, že právě teď – můžeme tomu porozumět třeba na základě toho, jak Bůh svým příkazem oslovuje proroky, jak je Bůh volá v tom či onom okamžiku – přišla „jeho hodina“ (J 2,1-11).

Když pak Maria přijde z Galileje a hledá ho – on právě vyučuje v jednom domě a lidé mu řeknou: „Hle, tvoje matka a tvoji bratři a tvoje sestry jsou venku a hledají tě“ –, tu se její syn zeptá: „Kdo je má matka a moji bratři?“ A rozhlédne se po těch, kdo seděli v kruhu kolem něho, a prohlásí: „Hle, moje matka a moji bratři! Kdo činí vůli Boží, to je můj bratr, má sestra i matka.“ (Mk 3,31-35) A třebaže ji poté nepochybně vyhledal a projevil jí veškerou svou lásku, přece jen jsou zde tato slova a my cítíme, jak zdrcující je jeho otázka, prozrazující nekonečnou vzdálenost, z níž on žije.

Dokonce i uvedená slova, která jsme pochopili jako výraz určité blízkosti, by mohla znamenat také vzdálenost: „Blaze tě, která tě zrodila a odkojila!“ – „Ne, blaze těm, kteří slyší Boží slovo a zachovávají je!“ A když Ježíš na kříži cítí blížící se konec a pod křížem v napětí a nesmírné bolesti svého srdce stojí jeho matka a čeká na nějaké slovo – tu pohlédne na Jana a řekne jí: „Ženo, hle, tvůj syn!“ A potom učedníkovi: „Hle, tvá matka!“ (J 19,26-27) V těchto slovech nepochybně zaznívala starost umírajícího syna, ale její srdce v tom vycítilo něco jiného: „Ženo, hle, *tam* je tvůj syn.“ On ji od sebe odvrací, náleží totiž zcela „hodině“, která nyní „přišla“, velká, strašná, požadující všechno. V naprosté osamělosti, s hříchem, který na něho byl vložen, před Boží spravedlností.

Maria byla vždy při něm. Spolu s ním prožívala vše, co se s ním dělo. Jejím životem byl přece život jeho. Ne však takovým způsobem, že by jej plně chápala; Písmo to říká jasně. „To svaté, co se z tebe narodí“, o němž se mluví v andělově poselství (L 1,35) – jak plné tajemství a Boží dálky je ono „to“! –, přišlo k ní. Dala mu všechno, své srdce, svou čest, svou krev, veškerou sílu své lásky. Přijala je do sebe, ono ji však přerostlo a vzpínalo se nad ni stále

výš. Jejího syna, který byl ono „svaté“, obestírala dálka. Z ní on žije, odtržen od matky. Nejzazšímu obzoru jistě nemohla porozumět. Jak by mu také mohla porozumět, tajemství živého Boha! Dokázala však něco, co je na zemi z křesťanského hlediska důležitější než chápání a co se dá uskutečnit jen díky stejné Boží síle, která v její době dává také pochopení: ona totiž věřila; a to v době, kdy jinak, ve vlastním a plném smyslu toho slova, patrně ještě nikdo nevěřil.

Jestliže něco vyjevuje její velikost, pak je to zvolání její příbuzné: „Blahoslavená jsi, žes uvěřila.“ (L 1,45)* Shrnuje oba již zmíněné výroky: „Ale oni jeho slovu neporozuměli“ – „Maria uchovávala to vše ve svém srdci.“ (L 2,50-51) Maria uvěřila. A musela svou víru stále znovu posilovat. Stále v ní sílit, upevňovat se v ní. Její víra byla větší, než jakou kdy měl jakýkoli člověk. Ano, je tu Abraham s ohromujícím vzepětím své víry, od ní se však požadovalo víc než od Abrahama. Neboť „to svaté“, které z ní vzešlo, se od ní vzdálilo a od ní odtrženo žilo z nekonečné dálky: její velikost spočívá v tom, že jako žena nepochybovala o jeho velikosti, i když jej zrodila, živila a viděla v jeho bezmoci... ale ani nepochybovala o své lásce, když od ní odešel a zanechal za sebou její péči... a především věřila, že je to tak správné a že se v tom naplňuje Boží vůle... nepolevovala, neustupovala, ale naopak vytrvala a silou víry se připojovala ke každému kroku, který vykonal její syn ve své nepochopitelnosti.

Maria se připojovala ke každému kroku, jímž Pán naplňoval svůj božský osud, ale zatím tak činila ve víře. Pochopení se jí dostalo teprve o letnicích. Tehdy „porozuměla“ všemu, co až dosud „uchovávala ve svém srdci“. Svou vírou je blíže Kristu a tkví hlouběji v díle vykoupení než všechny legendou opředené záznaky. Legenda nás může potěšit svými líbeznými obrazy, ale žít

* Český ekumenický překlad: „A blahoslavená, která uvěřila, že se splní to, co jí bylo řečeno od Pána.“ Poznámka překladatelů.

z ní nemůžeme – především ne tam, kde jde o to podstatné. Od nás se požaduje, abychom se ve víře potýkali s Božím tajemstvím a zápasili se zlovolným odporem světa. Nám není uloženo nějaké líbezné, poetické, nýbrž tvrdé věření – nadto v době, kdy mizí útěšné kouzlo věcí a všude na sebe narážejí rozpory. Čím jasněji budeme na základě novozákonních textů rozumět postavě Matky Páně, tím zřetelněji před námi vyvstane náš křesťanský život, jaký skutečně je.

Maria z hloubi své duše objímala Pána po celý jeho život i při jeho smrti. A stále znovu musela zakoušet, jak jí on, žijící z Božího tajemství, neustále uniká. Stále znovu se pozvedal nad ni, takže pocitovala, jak jí „proniká meč“ (L 2,35). Ale ve víře se stále znovu pozvedala za ním a znovu ho objímala. Až nakonec už ani nechtěl být jejím synem. Měl jím být ten druhý, který stál vedle ní. Ježíš stál sám nahoře, na samém vrcholu stvoření před Boží spravedlností. Ona však naposledy trpěla spolu s ním a toto odloučení přijala – a právě tak, ve víře, stála znovu vedle něho.

Ano, skutečně, „blahoslavená, která jsi uvěřila“!

3.

VTĚLENÍ

—

V liturgii vánoční doby se čtou dva verše z osmnácté kapitoly Knihy moudrosti: „Když všude zavládlo hluboké mlčení a noc ve svém běhu byla v půli cesty, tvé všemohoucí slovo, Pane, se náhle sneslo ze svého královského trůnu.“ (Mdr 18,14–15) Tato slova vypovídají o tajemství vtělení a obdivuhodně se v nich zračí nekonečné ticho, jež přitom panovalo.

Veliké věci se dějí v tichu. Nikoli v hluku a návalu vnějších událostí, nýbrž v jasu vnitřního vidění, v tichém hnutí při rozhodování, ve skrytém obětování a přemáhání: když je srdce zasaženo láskou, svoboda ducha volána k činu a jeho lůno oplodňováno

k dílu. Opravdu mocné jsou síly tiché. A my nyní chceme obrátit svou mysl k nejtíššímu ze všeho dění, k dění, jehož tichost pochází od Boha a kde není žádný shon a neklid.

Lukáš podává tuto zprávu: „V šestém měsíci“ – poté, co se anděl ukázal Zachariášovi a zvěstoval mu narození syna, který se měl stát předchůdcem Pána – „byl anděl Gabriel poslán od Boha do galilejského města, které se jmenuje Nazaret, k panně zasnoubené muži jménem Josef, z domu Davidova; jméno té panny bylo Maria. Přistoupil k ní a řekl: ‚Buď zdráva, milostí zahrnutá, Pán s tebou.‘ Ona se nad těmi slovy velmi zarazila a uvažovala, co ten pozdrav znamená. Anděl jí řekl: ‚Neboj se, Maria, vždyť jsi našla milost u Boha. Hle, počneš a porodíš syna a dáš mu jméno Ježíš. Bude veliký a bude nazván synem Nejvyššího a Pán Bůh mu dá trůn jeho otce Davida. Navěky bude kralovat nad rodem Jákobovým a jeho království nebude konce.‘ Maria řekla andělovi: ‚Jak se to může stát, vždyť nežiji s mužem?‘ Anděl jí odpověděl: ‚Sestoupí na tebe Duch svatý a moc Nejvyššího tě zastíní; proto i tvé dítě bude svaté a bude nazváno Syn Boží. Hle, i tvá příbuzná Alžběta počala ve svém stáří syna a je už v šestém měsíci, ač se o ní říkalo, že je neplodná. Neboť u Boha není nic nemožného.‘ Maria řekla: ‚Hle, jsem služebnice Páně, ať se mi stane podle tvého slova.‘ Anděl pak od ní odešel.“ (L 1,26-38)

Jak tiše se vše dělo, ukazuje další zpráva: Když se ukázalo, že Maria je v naději, chtěl se s ní muž jménem Josef, jemuž byla zaslíbená, rozejít, protože se domníval, že mu byla nevěrná, a je ještě chválen, že „ji chtěl propustit potají, protože byl spravedlivý“ (Mt 1,19); jistě ji velice miloval. Toto dění bylo tak nepřístupně hluboké, že Maria nenašla žádný způsob, jak je sdělit svému snoubenci. Musel ho poučit sám Bůh.

Za touto hloubkou, kterou si, byť s velkou úctou, snad ještě dove-
deme nějak představit, se otevírá jiná hlubina, propast Boží. O ní
vypovídají slova, která jsme uvedli na začátku. O ní mluví začátek

čtvrtého evangelia: „Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo bylo Bůh.“

Zde se mluví o „Bohu“. S ním je ještě někdo: „u Boha“, tj. k němu obrácený, ten, který se nazývá „Slovo“, v němž onen První vyslovuje plnost svého života, svůj smysl. I tento někdo je Bůh, právě tak jako Ten, kdo to Slovo vyslovuje, a přece je to jen *jeden* Bůh. O tomto druhém Někom se nyní praví, že „přišel do svého vlastního“ (J1,11), do toho, co stvořil, do světa. Dobře si uvědomme, co se tu říká: že nejen ovládá svět jako všudypřítomný a všemohoucí Tvůrce, ale v určitém okamžiku – můžeme-li se tak vyjádřit – překračuje hranici, hranici, kterou nedokážeme postihnout myšlením; že on, věčný a nekonečný, nezměrně vzdálený, vstupuje osobně do dějin.

Jak bychom si mohli představit Boží vztah ke světu? Třeba tak, že když Bůh stvořil svět, žil nad ním, v nekonečné vzdálenosti, v blaženosti dostačující sobě samé a ponechával stvoření, aby šlo svou cestou, určenou jednou provždy... Nebo tak, že Bůh by byl ve světě: jako tvůrčí princip, z něhož všechno vychází; jako formující moc, která všechno ovládá; jako smysl, který se ve všem projevuje... V prvním případě by Bůh byl od světa odloučený, přebýval by kdesi v nadsvětné nedotčenosti, v druhém by byl prapodstatou všeho. Kdybychom chtěli uvažovat o vtělení na základě první představy, došli bychom jen k tomu, že nějaký člověk by byl jedinečným způsobem prochnut božskými myšlenkami, rozohněn láskou k Bohu – natolik, že by se o něm dalo říci: v něm promlouvá sám Bůh. Podle druhé představy by vtělení znamenalo, že Bůh se vyjadřuje všude, ve všech věcech, ve všech lidech, ale v tomto jedinci obzvlášť mocně a jasně – natolik, že by se o něm dalo říci: zde se Bůh zjevil tělesně... Na první pohled je však zřejmé, že to nejsou představy Písma svatého.

O vztahu Boha ke světu a o vtělení říká Zjevení něco naprosto jiného. Podle něho Bůh vstoupil do časnosti zvláštním způsobem: ze svého svrchovaného úradku a v naprosté svobodě. Věčný, svobodný Bůh nemá žádný osud: osud má pouze člověk v dějinách. Zjevení říká, že Bůh vstoupil do dějin a vzal na sebe „osud“.

Avšak to, že Bůh vstupuje z věčnosti do toho, co je konečné a pomíjivé, že překračuje „hranice“ do dějinnosti, není s to pochopit žádný lidský duch. Mysl se na základě „čisté představy Boha“ možná dokonce zpěčuje tomu, co je na tom zdánlivě náhodné a lidské – ale právě proto jde o nejvlastnější podstatu toho, co je křesťanské. Pouhým myšlením zde daleko nepokročíme. Jeden přítel mi však jednou pověděl něco, co mi pomohlo pochopit víc než pouhé „myšlení“. Mluvili jsme o podobných otázkách a on v jednu chvíli řekl: „Takové věci činí láska!“ Tato slova mi znovu a znovu pomáhají. Ne tím, že by snad něco osvětlovala rozumu, ale že promlouvají k srdci, umožňují vcítit se do Božího tajemství. Tajemství se tak sice nepostihuje, ale přibližuje, a hrozba „pohoršení“ mizí.

Žádná velká věc v lidském životě nevznikla z pouhého myšlení, všechny mají původ v srdci a jeho lásce. Ale láska má své vlastní důvody – musíme jim ovšem být otevření, jinak ničemu neporozumíme... A když jde o milujícího Boha? Když je před námi hlubina a když se pozvedá Boží moc – čeho pak bude láska schopna? Úžasných věcí, tak velkých, že se tomu, kdo z lásky nevychází, nutně jeví jako pošetilost a nesmysl.

Čas plyne dál. Josef, poučený Bohem, přijme svou snoubenku k sobě – jak hluboce muselo toto poučení proniknout do nitra tohoto tichého muže! Co se v něm muselo odehrát, když porozuměl, že Bůh vložil ruku na jeho snoubenku a že život, který ona nosí, je z Ducha svatého! Tehdy vzniklo veliké a blažené tajemství křesťanského panenského stavu (Mt 1,19–25).

Lukáš dále uvádí: „Stalo se v oněch dnech, že vyšlo nařízení od císaře Augusta, aby byl po celém světě proveden soupis lidu. Tento první majetkový soupis se konal, když Sýrii spravoval Quirinius. Všichni se šli dát zapsat, každý do svého města. Také Josef se vydal z Galileje, z města Nazareta, do Judska, do města Davidova, které se nazývá Betlém, aby se dal zapsat s Marií, která s ním byla zasnoubena a čekala dítě. Když tam byli, naplnily se dny a přišla

její hodina. I porodila svého prvorozeného syna, zavinula jej do plenek a položila do jeslí, protože se pro ně nenašlo místo pod střechou.“ (L 2,1-7)

Co jsme se právě snažili postihnout ještě ve skrytosti Božího konání, to nyní před námi vyvstává ve viditelné podobě. Je tu dítě jako každé jiné, pláče, má hlad a spí jako všechny děti, a přece je toto dítě „Slovo, které se stalo tělem“ (J 1,14). Nejenže v něm Bůh přebývá, a to v plnosti; nejenže se tohoto dítěte dotýká nebeská skutečnost, takže by za ní muselo jít, bojovat o ni a pro ni trpět, a to nade vše mocným způsobem, přesahujícím veškerou zasaženost Bohem – ale toto dítě je svým bytím a svou podstatou Bůh.

Ozývá-li se tu vnitřní nesouhlas, nepřecházejme jej mlčením. Není dobré, když v těchto hlubokých záležitostech něco potlačujeme. Pak se z toho totiž stává jed a ten se někde projeví s ničivou silou. Myšlenka vtělení v někom vyvolává odpor. Takový člověk má možná i sklon považovat ji za milé, hluboké podobenství, ne však za skutečnou, doslovnou pravdu. Může-li někde v oblasti víry vzniknout pochybnost, pak právě zde. V takovém případě musíme zachovávat úctu a být trpěliví. Věnujme tomuto klíčovému tajemství křesťanské víry klidnou, trpělivou, prosebnou pozornost a pak se nám jednou otevře jeho smysl. Mějme na mysli slova: „Takové věci činí láska.“

Tomuto dítěti byl nyní dán obsah jeho existence. Co je člověk svým narozením, to mu stanoví téma jeho života, všechno ostatní k tomu přistupuje teprve později. Okolí a vnější dění ovlivňuje, nese a tíží, podporuje a ničí, působí a formuje – rozhodující však zůstává první krok do bytí: to, co je člověk svým narozením. Křesťanští myslitelé se usilovně snažili pochopit, co se dělo v Ježíši. Kladli si otázky týkající se jeho vnitřního života a pokoušeli se na ně nalézt odpověď tu pomocí psychologie, tu pomocí teologie. Avšak něco takového jako Ježíšova psychologie neexistuje; takové úsilí ztroskotává na tom, kým Ježíš vposledku je. Má smysl jen jako okrajová otázka, přičemž pojmy a představy jsou brzy pohlceny

tím, co je ústřední. Pokud jde o teologické poznání, je sice samo o sobě pravdivé a pro křesťanské myšlení základní, ale v podstatě je abstraktní. Víra proto hledá nějakou pomocnou myšlenku, která vede dál. Pokusme se o to i my.

Onou mladičkou bytostí bylo lidské dítě: mělo lidský mozek, lidské údy, srdce a duši. A toto dítě bylo Bůh. Obsahem jeho života měla být vůle jeho Otce: hlásat svatou zvěst, uchopit lidi Boží mocí, uzavřít smlouvu, vzít na sebe svět a jeho hříchy, protrpět jej v zástupné lásce, obětovat za něj svůj život a zmrtvýchvstáním pozdvihnout k nové milostiplné existenci. Ale v tom všem měl Ježíš sám sebe realizovat. Tím, že plnil svůj úkol, měl naplňovat také sám sebe, jak říkají slova Zmrtvýchvstalého: „Neměl Mesiáš to vše vytrpět a tak vejít do své slávy?“ (L 24,26) Toto sebeuskutečnění vposledku znamenalo, že jeho lidská podstata si takřka přivlastnila podstatu Boží, jež s ní byla osobně spojena. Ježíš Boha nejen „prožíval“, ale on byl Bůh. Nestal se Bohem pouze v určitém čase, ale byl jím od počátku. Avšak jeho život spočíval v tom, že své vlastní božské bytí uskutečňoval lidským způsobem: že božskou skutečnost a její smysl pozdvíhal do svého lidského vědomí; že Boží sílu pojímal do své vůle; že svatou čistotu uskutečňoval ve svém smýšlení; že věčnou lásku vykonával svým srdcem; že nekonečnou božskou plnost přenášel do své lidské podoby – nebo jak jinak bychom to ještě rádi vyjádřili: že jeho život bylo neustálé ponížování v sobě samém, seberozšiřování v sobě samém, sebezpozdvihování do stále vyšší, vlastní velikosti, pronikání moci do vlastního smyslu, uchopování vlastní plnosti. Veškeré mluvení pronikající navenek, veškeré konání a veškerý zápas zároveň znamenaly, že Ježíš neustále pronikal do sebe samého, že člověk Ježíš pronikal do svého vlastního Božího bytí. Tato myšlenka je jistě nedostatečná. Je však správná, ale vůbec ne ve smyslu teoretickém, nýbrž ve smyslu účinné pomoci. A může nám pomáhat, myslíme-li na dítě v jeslích... na toto čelo a na to, co žije za ním... na tento pohled... na celou tuto něžnou začínající existenci.

Veřejný život Pána trval – nanejvýš – tři roky; někteří říkají, že netrval ani dva. Jak krátký je to časový úsek! Ale jak významným se pak stává období oněch třiceti let, kdy neučil, nebojoval, nekonal zázraky. V Pánově životě sotva existuje něco, co věřící mysl přitahuje silněji než mlčení těchto třiceti let. Myšlenka, kterou jsme si vzali na pomoc, nám snad může otevřít sluch pro hlas tohoto mlčení a dovést nás k tomu, abychom v uctivosti pociťovali nepředstavitelné dění v Ježíšově nitru.

Jednou se to projeví: v události, o níž píše Lukáš. Když bylo Ježíšovi dvanáct let, vzali ho rodiče podle obyčeje poprvé s sebou na každoroční pouť do Jeruzaléma. „Když mu bylo dvanáct let, šli tam, jak bylo o svátcích obyčejem. A když v těch dnech všechno vykonali a vraceli se domů, zůstal chlapec Ježíš v Jeruzalémě, aniž to jeho rodiče věděli. Jelikož se domnívali, že je někde s ostatními poutníky, ušli den cesty a pak jej hledali mezi svými příbuznými a známými. Když ho nenalezli, vrátili se a hledali ho v Jeruzalémě. A po třech dnech jej našli v chrámě, jak sedí mezi učiteli, naslouchá a dává otázky. Všichni, kteří ho slyšeli, se divili rozumnosti jeho odpovědí. Když ho rodiče spatřili, užasli a jeho matka mu řekla: ‚Synu, cos nám to udělal? Hle, tvůj otec a já jsme tě s úzkostí hledali.‘ On jim odpověděl: ‚Jak to, že jste mě hledali? Což jste nevěděli, že musím být tam, kde jde o věc mého Otce?‘ Ale oni jeho slovu neporozuměli. “ Ježíš přichází do chrámu a tu jako by se v něm něco pohnulo a něco se ho dotklo. Nemyslí na matku, nemyslí na Josefa, nemyslí na příbuzné. A když se ho pak Maria ve velké úzkosti ptá: „Synu, cos nám to udělal? Já a tvůj otec jsme tě s úzkostí hledali!“ – opáčí otázkou v údivu, který ukazuje, že on je někde docela jinde: „Jak to, že jste mě hledali? Což jste nevěděli, že musím být v domě mého Otce?“

Potom však čteme: „Pak se s nimi vrátil do Nazareta a poslouchal je.“

A dále: „A Ježíš prospíval na duchu i na těle a byl milý Bohu i lidem.“ (L 2,41-52)

4. PŘEDCHŮDCE

—

Před Pánem stojí mocná a velká postava, která však před ním přece jen bledne: Jan Předchůdce. Lukáš vypráví o tajemství, kterým je opředen jeho narození: jak byl rodičům darován v době, kdy už byli v letech, s příslibem, že „bude veliký před Pánem, nebude pít víno ani opojný nápoj a od mateřského lůna bude naplněn Duchem svatým. A mnohé z izraelských synů obrátí k Pánu, jejich Bohu. A sám před ním půjde v duchu a moci Elijášově, aby obrátil srdce otců k synům a vzpurné k moudrosti spravedlivých a připravil Pánu lid pohotový.“ Všichni, kteří o tom slyšeli, se divili: „Čím toto dítě bude?“ A ruka Hospodinova byla s ním“ (L 1,15–17. 57–79).

A dále se říká: „Chlapec rostl a sílil na duchu; a žil na poušti až do dne, kdy vystoupil před Izrael.“ (L 1,80)

Chlapec byl povolán k velikému a velmi těžkému životu. Spočínala na něm ruka Páně, odvolala ho ze všeho, co jinak patří k životu, a vyvedla jej do samoty. Zde žije jako vyloučený v nejpřísnějším odříkání, sílí na duchu, celou svou bytostí zaměřený na svatou vůli, která se k němu obrací. Chceme-li lépe pochopit charakter tohoto života, musíme otevřít Knihy Samuelovy a Knihy královské a číst o prvních prorocích: Samuelovi, Elijášovi, Elíšovi, kteří, naplněni duchem, žili takovým heroickým životem. Pozdvižení do výšin vládnutí, osvětlení nepochopitelným věděním, posilování k nejmocnějšímu činům a opět uvržení do temnoty a bezmoci, jak se líbilo Duchu. Naplnění velikostí, která přesahovala lidskou míru, a opět pokořování pod veškerou lidskou důstojnost. Ničím pro sebe, zcela podřízení moci, která jim vládla: oddání tajemství Božího vedení, působícího v lidu... K těm patří i Jan, poslední v jejich řadě, až na to, že událost, pro kterou žil, se už těsně přiblížila. Všude zraje to, čemu evangelisté říkají „plnost času“. Všude se dme lůno přítomnosti a hodina se naplnila (Mk 1,15; Ga 4,4). K tomu směřuje Janův

život. Tam Jan ukazuje. Ze všech proroků, kteří ohlašují Mesiáše, je tím, který smí říci: „To je on!“

Jednoho dne uslyší volání. Čas je udán se vši slavnostní přesností, s jakou v prorockých knihách bývá ohlašována událost povolání: „V patnáctém roce vlády císaře Tiberia, když Pontius Pilát spravoval Judsko a v Galileji vládl Herodes, jeho bratr Filip na území Itureje a Trachonitidy a Lyzaniás v Abiléně, za nejvyššího kněze Annáše a Kaifáše, stalo se slovo Boží k Janovi, synu Zachariášovu, na poušti. I začal Jan procházet celé okolí Jordánu a kázat křest pokání na odpuštění hříchů.“ (L 3,1-3) Jeho zvěst zní: „Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu Páně! Vyrovnajte mu stezky! Každá propast bude zasypána, hory i pahorky budou srovnány. Co je křivé, bude přímé. Hrbolaté cesty budou rovné a každý tvor uzří spasení Boží.“ (L 3,4-6) A „celá judská krajina a všichni z Jeruzaléma vycházeli k němu“, poslouchali mocný hlas, který je vyzýval k proměně života, a „vyznávali své hříchy a dávali se od něho křtít v řece Jordánu“ (Mk 1,5). Je to křest přípravy, „udělovaný jen vodou“ a poukazující na křest, který bude udělován „v Duchu svatém a ohni“ (L 3,16). Když se v lidu rozšířilo mínění, že Jan sám je Mesiáš, „Židé z Jeruzaléma k němu poslali kněze a levity, aby se ho otázali: ‚Kdo jsi?‘ On nic nepopřel a otevřeně vyznal: ‚Já nejsem Mesiáš.‘ Znovu se ho zeptali: ‚Jak to tedy je? Jsi Eliáš?‘ Řekl: ‚Nejsem.‘ ‚Jsi ten Prorok?‘ Odpověděl: ‚Ne.‘ Řekli mu tedy: ‚Kdo jsi? Ať můžeme přinést odpověď těm, kdo nás poslali. Za koho se sám pokládáš?‘ Řekl: ‚Jsem hlas volajícího na poušti: Urovňte cesty Pánu – jak řekl prorok Izajáš.‘ Ti vyslaní byli z řad farizeů. Otázali se ho: ‚Proč tedy křtíš, když nejsi ani Mesiáš, ani Eliáš, ani ten Prorok?‘ Jan jim odpověděl: ‚Já křtím vodou. Uprostřed vás stojí, koho vy neznáte – ten, který přichází za mnou, jemu nejsem hoden ani rozvázat řemínek u jeho obuvi.‘“ (J 1,19-27) A Lukáš píše: „On vás bude křtít Duchem svatým a ohněm. Lopata je v jeho ruce, aby pročistil svůj mlat a pšenici shromáždil do své sýpky, ale plevy spálí ohněm neuhasitelným.“ (L 3,16-17)

Mezi mnoha lidmi přichází k Jordánu také Ježíš, aby se dal od Jana pokřtít. Ten se zděsí a brání se: „Já bych měl být pokřtěn od tebe, a ty jdeš ke mně?“ Ježíš se však podřizuje lidskému zákonu: „Připusť to nyní, neboť tak je třeba, abychom naplnili vše, co Bůh žádá.“ Tu mu Jan už nebrání a pokřtí ho, a když Ježíš vystoupí z vody, projeví se na něm tajemství vycházející z Ducha: otevře se nebe – přehrada mezi stvořením a Bohem se otevírá – a v podobě holubice sestoupí na Ježíše Duch Boží. Nyní Jan ví. (Mt 3,13-17)

Potom Ježíš, veden Duchem, odchází na poušť, vrátí se, shromáždí kolem sebe učedníky a začne učit. Jde cestou, kterou mu ukázala Otcova vůle, a Jan jde zase svou cestou. Avšak jejich vztahy pokračují: pozornost, ale také nedůvěra a žárlivost.

Jednoho dne přijdou Janovi učedníci ke svému mistrovi a stěžují si: „Mistře, ten, který byl s tebou na druhém břehu Jordánu a o němž jsi vydal dobré svědectví, nyní sám křtí a všichni chodí k němu.“ A Jan vysloví hluboká, odříkavá slova: „Člověk si nemůže nic přisvojit, není-li mu to dáno z nebe. Vy sami jste svědkové, že jsem řekl: Já nejsem Mesiáš, ale jsem vyslán jako jeho předchůdce. Ženich je ten, kdo má nevěstu. Ženichův přítel, který u něho stojí a naslouchá mu, se upřímně raduje, když slyší ženichův hlas. A tak je má radost dovršena. On musí růst, já se však musím menšit.“ (J 3,22-30) – Jindy se Janovi učedníci ptají Ježíše: „Jak to, že my a farizeové se postíme, ale tvoji učedníci se nepostí?“ Ježíš jim řekne: „Mohou hosté na svatbě truchlit, dokud je ženich s nimi? Přijdou však dny, kdy bude ženich od nich vzat; potom se budou postit.“ (Mt 9,14-15) Teď je „svatební čas“, nikdy se nevrátí, a jak bude krátký! A Ježíšovi učedníci Pána poprosí: „Pane, nauč nás se modlit, jako tomu učil své učedníky i Jan.“ A on je naučí modlitbě Otče náš (L 11,1).

Potom však Jana stihne osud proroků.

Být prorokem znamená říkat, co přikazuje Pán, do dané doby, proti té době. Tak Jan zaměří své slovo na Heroda, jednoho ze

čtyř údělných knížat v zemi. Herodes byl prostopášný, násilnický, zkažený mocí a vnitřní nejistotou tak jako většina takových lidí. Odloudil svému bratrovi manželku Herodiadu a žil s ní. Jan proti němu vystoupil: „To není dovoleno!“ Zločin vytýkat něco knížeti, a ještě větší zločin postavit se proti vášni této ženy musí být odpýkány: Jan je uvržen do žaláře. Herodes je nicméně zasažen tajemstvím tohoto muže, často ho k sobě povolává, rozmlouvá s ním, ale nemá sílu vyprostit se z bahna (Mk 6,17-20).

Tak žije Jan, mocný prorok, v žaláři. Jednoho dne pošle k Ježíšovi posly s dotazem: „Jsi ten, který má přijít, nebo máme čekat jiného?“ (Mt 11,3)

Bylo řečeno, že Jan to učinil kvůli svým učedníkům, aby přišli ke Zvěstovanému a uslyšeli potvrzení z jeho úst. Tak to může být, ale Jan to možná udělal i kvůli sobě a nebylo by to vůbec v rozporu s jeho posláním. Často si představujeme osvícení proroka tak, jako by viděl a od té chvíle již nezvratně věděl; jako by byl uchvácen Duchem a od té chvíle si neochvějně počínal bez jakéhokoli zakolísání. Život proroka ve skutečnosti prochází mnoha bouřemi a je vystaven nejružnějším trápením. Jsou časy, kdy ho Duch vynáší do nadlidské výše; tehdy má sílu, která otřásá dějinami. A jsou zase časy, kdy upadá do temnoty a bezmoci – jako Eliáš, když se v poušti vrhne pod trnitý keř a přeje si zemřít – neexistuje mocnější a úděsnější vyličení prorockého poslání a osudu než v kapitolách 17-19 První knihy královské... Jan se možná ptal také kvůli sobě a pak by to byly děsivé hodiny, z nichž vzešlo jeho poselství k Ježíšovi! Ten odpovídá: „Jděte, zvěstujte Janovi, co slyšíte a vidíte: Slepí vidí, chromí chodí, malomocní jsou očišťováni, hluší slyší, mrtví vstávají, chudým se zvěstuje evangelium.“ (Mt 11,4-5) Jsou to slova z proroctví Izajášova (61,1-4) a poslední prorok ví, co znamenají.

Potom však následuje zvláštní věta: „A blaze tomu, kdo se nadě mnou nepohoršuje.“ To nás zarazí: Co to znamená? Co znamená toto varování před pohoršením? Jistě je vysloveno obecně, platí všem, neboť patří k nejhlubší podstatě křesťanské existence – ale

je vysloveno také kvůli Janovi. Co však potom znamená? Prozatím však tato slova na okamžik opusťme.

Dále čteme: „Když Janovi učedníci odcházeli, začal Ježíš mluvit k zástupům o Janovi: ‚Na co jste se vyšli na poušť podívat? Na rákos, kterým kývá vítr? Nebo co jste vyšli zhlédnout? Člověka oblečeného do drahých šatů? Ti, kdo nosí drahé šaty, jsou v domech královských. Nebo proč jste vyšli? Vidět proroka? Ano, pravím vám, a víc než proroka. To je ten, o němž je psáno: ‚Hle, já posílám posla před tvou tvář, aby ti připravil cestu.‘ Amen, pravím vám, mezi těmi, kdo se narodili z ženy, nevystoupil nikdo větší než Jan Křtitel, avšak i ten nejmenší v království nebeském je větší než on. Ode dnů Jana Křtitele až dodnes království nebeské trpí násilí a násilníci po něm sahají. Neboť všichni proroci i Zákon prorokovali až po Jana. A chcete-li to přijmout, on je Eliáš, který má přijít. Kdo má uši, slyš.‘“ (Mt 11,7-15) Nikdy se žádnému člověku nedostalo takového svědectví, jako je toto. Pán Jana nazývá největším z těch, kdo se narodili z ženy, a tato slova platí. Tedy největším z lidí. Zde se tajemně tyčí neproniknutelná velikost. On je, „chcete-li to přijmout“, sám Eliáš, který má znovu přijít. Je „volajícím na poušti“. Tím, jehož život má jediný obsah, totiž volat: „To je on!“ Zároveň však Ježíš dodává: „I ten nejmenší v království nebeském je větší než on.“ Znovu se zaražení ptáme: Co to znamená? Ale i tato slova prozatím opusťme.

Pak se Janův osud naplňuje. Herodias ho chce odstranit. Když při hostině její dcera Salome nadehne svým tancem hosty a král jí slíbí splnit jakékoli přání, matka jí poradí, aby požádala o Janovu hlavu. Král se zhrozí nestvůrnosti takového činu, ale je to slaboch a ustoupí (Mk 6,21-29).

Jan je mrtev. Směl žít jen o něco déle než třicet let. Snadno na to zapomínáme. Největší ze všech lidí, zahubený nenávisť neřestné ženy a slabostí zpustlého malého tyрана! V Janově evangeliu je několik míst, která osvěčují nitro tohoto muže.

Jednoho dne jde Ježíš podél Jordánu, sám – jak se nás dotýká toto osamělé putování: dosud žádné slovo zvěstování, dosud žádný učedník s ním, všechno je ještě otevřeno a nad ním panuje obrovské tajemství –, Jan ho však vidí již zdálky a zvolá: „Hle, beránek Boží, který snímá hřích světa: To je ten, o němž jsem řekl: Za mnou přichází někdo větší, neboť byl dříve než já. Já jsem nevěděl, kdo to je, ale přišel jsem křtít vodou, aby ho Izrael poznal.“ (J 1,29-31) Dále o něm Jan vydává toto svědectví: „Spatřil jsem, jak Duch sestoupil jako holubice z nebe a zůstal na něm. A já jsem stále nevěděl, kdo to je, ale ten, který mě poslal křtít vodou, mi řekl: ‚Na koho spatříš sestupovat Ducha a zůstávat na něm, to je ten, který křtí Duchem svatým.‘ Já jsem to viděl a dosvědčuji, že toto je Syn Boží.“ (J 1,32-34)

Zde smíme trochu nahlédnout do prorokova nitra. Jan nejprve neví, kdo je Mesiáš. Ví pouze, že je tady, někde mezi těmi, kdo teď žijí, jak čteme v J 1,26: „Mezi vámi stojí ten, koho vy neznáte“; a u L 3,16: „Přichází však někdo silnější než já, nejsem ani hoden, abych rozvázal řemínek jeho obuvi.“ Pak došlo ke křtu, nebe se otevřelo, Duch sestoupil, a nyní může prorok říci: „To je on.“

„Druhého dne tam byl opět Jan se dvěma ze svých učedníků. Spatřil Ježíše, jak jde okolo, a řekl: ‚Hle, beránek Boží.‘“ (J 1,35-36) Nyní začíná Ježíšův „růst“ a Předchůdcovo „umenšování“: „Ti dva učedníci slyšeli, co řekl, a šli za Ježíšem. Když se Ježíš obrátil a uviděl, že jdou za ním, otázal se jich: ‚Co chcete?‘ Řekli mu: ‚Rabbi‘ (což přeloženo znamená: Mistře), ‚kde bydlíš?‘ Odpověděl jim: ‚Pojďte a uvidíte!‘ Šli tedy, viděli, kde bydlí, a zůstali ten den u něho. A bylo kolem čtyř hodin odpoledne.“ (J 1,37-39) Ondřej a Jan se odloučili od svého mistra a šli k tomu „na druhém břehu“.

V tom spočívala velikost Předchůdce – viděl do plnosti času: „To je on!“ Ale co znamenají slova o pohoršení a o nejmenším v nebeském království, která jsme slyšeli a před chvílí opustili?

Někteří soudí, že Jan očekával Mesiášovu pozemskou slávu a Ježíšova slova jsou určitým pokáráním. Já se domnívám, že

znamenají něco hlubšího. Pán ho nazval největším ze všech, kteří se narodili z ženy: tedy jím byl. Není ani možné si představit něco jiného, než že pociťoval tuto velikost: nesmírný smysl a velkolepost své existence. Ale platí i druhý výrok: Ten nejmenší v nebeském království – prostými slovy: možná někdo z ulice – je větší než on! Ale co to může znamenat, ne-li to, že Jan k Božímu království v tehdy platném slova smyslu nepatřil? Ne tak, že se uzavřel; jeho poslání a velikost přece záležely právě v tom, že hlásal příchod tohoto království. Ani tak, že by ho snad nebyl hoden, byl přece „naplněn Duchem svatým“ (L 1,15), nýbrž tak, že poslání mu sice ukládalo být předvojem, ukazovat dopředu, ale v jistém smyslu i zůstávat stát u dveří. Vystává před námi představa Mojžíše, který před svou smrtí stojí na hoře Nebó a hledí do zaslíbené země. Nesmí tam vstoupit; to, co mu bylo vpravdě přislíbeno, se mu otevírá teprve po smrti (Dt 34,1-6). U Mojžíše to byl trest, protože selhal ve zkoušce; u Jana to zřejmě nebyl trest, ale poslání. Všechno v něm tíhlo ke Kristu, aby byl s ním a ponořil se do Božího království, které nyní mělo přijít v izajášovské plnosti a přinést s sebou nové stvoření; království pro nás nepředstavitelné, nicméně jím, prorokem, jasně pociťované a celou jeho bytostí plně očekávané. Ale způsobem, na nějž nestačí pouhá psychologie, způsobem, který by byl s to vysvětlit jen ten, kdo by měl povědomí o osudu v duchu, o tajemství toho, co bylo stanoveno, o božském příkazu a mezích. Janovi nebylo dáno, aby vstoupil. Měl zůstat předchůdcem, heroldem království a strážcem brány až do smrti – teprve pak měl do království vstoupit a přebývat v něm.

A nyní pomysleme na jeho osud. Leží v žaláři, vystavený ubohosti a nicotě; ví, že mu hrozí smrt – od Herodiady. Nevzepřelo se tu vědomí vlastní velikosti vši té zdánlivé nesmyslnosti? Nepřišla teď jeho nejtemnější hodina a s ní nebezpečí vzpoury, která se táže: Je to opravdu Mesiáš, v jehož službě mě stíhají takové věci? Pokud tomu tak bylo – srdce se chvěje před tajemstvím lásky, které by se v tom případě dělo; tajemstvím lásky požadující to nejtěžší, ale

tak něžně, tak z dálky vědoucí a tak pokojně důvěřující –, pak by do této hodiny bylo vysloveno Ježíšovo slovo: „Blaze tomu, kdo se nade mnou nepohoršuje.“ Ježíš ví o svém poslu, ví o jeho trápení. Jeho poselství má božskou velikost. Učedníci, kteří je nesou do temnoty žaláře, mu nerozumějí, ale Jan je pochopil.

5. KŘEST A POKUŠENÍ

O tom, jak skončila doba skrytosti v životě našeho Pána, nemáme žádné zprávy. Umění se pokusilo ztvárnit Ježíšovo rozloučení s jeho blízkými, ale je to jen plod zbožných dohadů. Evangelisté pouze vyprávějí, jak jednoho dne přichází Ježíš k Janovi, který u Jordánu vybízí k pokání a křtí, a žádá ho o křest. Jan se brání: „Já bych měl být pokřtěn od tebe, a ty jdeš ke mně?“ Ježíš mu odpoví: „Připusť to nyní, neboť tak je třeba, abychom naplnili všechnu spravedlnost.“ Tu mu Jan již nebránil. „Když byl Ježíš pokřtěn, hned vystoupil z vody, a hle, otevřela se nebesa a spatřil Ducha Božího, jak sestupuje jako holubice a přichází na něho. A z nebe promluvil hlas: ‚Toto je můj milovaný Syn, jehož jsem si vyvolil.‘“ (Mt 3,13–17)

Když Ježíš přichází k Jordánu, má za sebou hlubokou zkušenost dětství a dlouhých let, kdy „rostl v síle, moudrosti a milosti“ (L 2,52). Žije v něm vědomí obrovského úkolu a vědomí sil vycházejících z bezedných hlubin – ale jeho prvním činem, který pozorujeme, a prvními slovy, která pronáší, je pokora: činem i slovem. Nikde ani sebemenší nárok na neobyčejnost, který by říkal: „To platí pro jiné, ne pro mne!“ Přichází k Janovi a žádá o křest. Žádat o něj znamená přijímat Janovo slovo a uznávat svou hříšnost, činit pokání a otevírat se tomu, co přijde od Boha. Plně chápeme, jak se Jan ulekl a zhrozil. Ale Ježíš se staví do stejné řady s ostatními.

Nepožaduje pro sebe žádné výjimky, ale podřizuje se „spravedlnosti“, jež platí pro všechny.

Na toto sestoupení do lidské hloubky odpovídá vyšlehnutí z výšin. Otevírají se nebesa. Závora, jež před námi uzavírá vsudy přítomného Boha v jeho nebi, v jeho blaženém bytí u sebe – totiž sám člověk ve své padlé stvořenosti a to, že s sebou strhl svět a „vydal jej pomíjivosti“ (Ř 8,20) –, tato závora se zvedá. Dochází k nekonečnému setkání. K Ježíšovu lidskému srdci proudí otevřená plnost Otcova. Stalo se to, když „se Ježíš modlil“, říká Lukáš a zdá se, že tím naznačuje, že to byl vnitřní proces (L 3,21). Nepochybně skutečný, skutečnější než všechny uchopitelné věci kolem něho, leč vnitřní, „v Duchu“.

Duch svatý pozvedá člověka nad něho samého, aby poznával Boha, Svatého, aby vnímal jeho lásku. Plnost tohoto Ducha sestupuje na Ježíše. Mluvili jsme už o tajemství, z něhož vychází Ježíšova existence: že on je bytostně Boží Syn, že ve svém bytí nese živé božství, které jím proniká a prozařuje ho – ale zároveň je pravý člověk, ve všem nám roven kromě hříchu, a tak prospívá, roste „v síle, moudrosti a milosti“, a nejen „před lidmi“, ale také „před Bohem“ ... Zde se tajemství prohlubuje: Ježíš je Syn Otce. Otec je „stále s ním“; je „v něm, jako je on v Otcí“ (J 14,10-12). To, co činí, vychází z Otcovy vůle; tato vůle je před ním otevřená, „vidí“ ji. Ale zároveň se říká, že „přichází“ od Otce na svět a znovu se k němu „vrací“ – až k nepochopitelnému slovu na kříži o opuštěnosti Bohem (Mt 27,46). Tak je i Duch stále s ním, neboť Duch je láska, skrze niž on, Ježíš, a Otec jsou jedno, a také moc, kterou se Ježíš stal člověkem. Přesto zde na něho Duch „sestupuje“, tak jako jej Ježíš jednou „sešle“ od Otce na své učedníky. Tady naše myšlení už nestačí – i když tuší skutečnost převyšující veškerou skutečnost a pravdu převyšující veškerou pravdu. Tím se však nesmí nechat svést ke klamnému chápání, k citům a slovům, jež postrádají jakékoli jádro. To vše je tajemství, tajemství trojjediného Boha ve vztahu k jeho Synu, který se stal člověkem. Nemůžeme je proniknout a vyznání této bezmoci se musí týkat všeho, co lze říci o Ježíšově existenci.

Na Ježíše sestupuje moc Ducha a do nesmírného setkání, do božské plnosti okamžiku zaznívají slova Otcovy lásky, která mají u Lukáše podobu oslovení: „Ty jsi můj milovaný Syn, tebe jsem si vyvolil.“ (L 3,22) A tak „plný Ducha svatého se Ježíš vrátil od Jordánu. Duch ho vodil po poušti“ (L 4,1).

Pohání ho plnost Ducha. Marek mluví ještě mocněji, používá mocných slov ze světa prorocké zkušenosti: Duch ho „vyvedl“. Do samoty, daleko od lidí, daleko od „lidu u Jordánu“, tam, kde není nikdo než Otec a on. Marek také líčí divoký ráz této samoty, když říká: „Byl mezi dravou zvěří.“ (Mk 1,12–13) Tam žil čtyřicet dní a čtyřicet nocí. Čtyřicet dní je charakteristický počet: znamená dlouhou dobu, založenou na životním rytmu.

Ježíš nic nejí a jeho nitro je před Bohem. Jakými slovy by se dalo vystihnout, co se tu děje? Jednou, na Olivové hoře, smíme nahlédnout do nitra Ježíšovy modlitby. Tam vidíme, že jeho modlitba záleží v nejčistší oddanosti Otcově vůli. Modlitba na poušti měla patrně stejný obsah, jen se uskutečňovala v radostné síle začátku.

Pak následuje příběh o pokušení. „Postil se čtyřicet dní a čtyřicet nocí, až nakonec vyhladověl. Tu přistoupil pokušitel a řekl mu: ‚Jsi-li Syn Boží, řekni, ať z těchto kamenů jsou chleby.‘ On však odpověděl: ‚Je psáno: Ne jenom chlebem bude člověk živ, ale každým slovem, které vychází z Božích úst.‘ Tu ho vezme ďábel do svatého města, postaví ho na vrcholek chrámu a řekne mu: ‚Jsi-li Syn Boží, vrhni se dolů; vždyť je psáno: Svým andělům dá příkaz a na ruce tě vezmou, abys nenarazil nohou na kámen!‘ Ježíš mu pravil: ‚Je také psáno: Nebudeš pokoušet Hospodina, Boha svého.‘ Pak ho ďábel vezme na velmi vysokou horu, ukáže mu všechna království světa i jejich slávu a řekne mu: ‚Toto všechno ti dám, padneš-li přede mnou a budeš se mi klanět.‘ Tu mu Ježíš odpoví: ‚Jdi z cesty, satane; neboť je psáno: Hospodinu, Bohu svému, se budeš klanět a jeho jediného uctívat.‘ V té chvíli ho ďábel opustil, a hle, andělé přistoupili a obsluhovali ho.“ (Mt 4,2–11)

Plný Ducha odešel Ježíš do samoty, nesen plným vědomím svého poslání a síly. Postí se. O tom, co znamená nikoli vnucené odříkání, nýbrž půst přijímaný s vnitřní ochotou, se musíme nechat poučit od mistrů duchovního života. Dnes o tom vědí více lékaři a vychovatelé. Nejprve se pocituje jen nedostatek potravy, pak touha se nasytit mizí a podle síly a čistoty přirozenosti toho, kdo se postí, se po dlouhou řadu dní už nevrací. Když tělo nedostává žádnou potravu, čerpá ze svých vlastních zásob; ale když toto sebespotřebovávání zasáhne nejdůležitější orgány, propukne neukojitelný, vlčí hlad – a pak jde o život: a právě toto „hladovění“ zažívá Ježíš.

Při půstu probíhá zároveň cosi vnitřního. Tělo se jakoby nachěchrá. Duch se víc osvobozuje. Všechno se uvolňuje, odlehčuje. Méně se pocituje břemeno a pouto tíže. Hranice skutečnosti se dostávají do pohybu, prostor možného se rozšiřuje... Duch je citlivější. Svědomí se projasňuje, zjemňuje, sílí. Cit pro duchovní rozhodování vzrůstá... Uvolňují se ochranné mechanismy přirozené sebezáchovy, které člověka střeží před skrytými a nebezpečnými existenciálními skutečnostmi, před ohrožující blízkostí toho, co je pod lidskou existencí nebo nad ní či vedle ní. Nitro je jakoby obnaženo před jinými mocnostmi... Roste vědomí duchovní moci a naléhavěji dotírá nebezpečí, že už si nebudeme uvědomovat míru toho, co bylo přikázáno, hranice vlastního konečného bytí, jeho důstojnosti: hrozba přepínání, magie, nemírnosti v duchu... Prochází-li tím vším člověk s velkými náboženskými vlohami, mohou nastat krize, v nichž je duch stavěn před krajní rozhodnutí a dostává se do velkého nebezpečí.

V tomto okamžiku přichází pokušení od toho, který v Ježíšovi poznal velikého protivníka.

Jak je jen toto pokušení vyjádřeno! Už ono „jsi-li Syn Boží“... jak je to nejasné a popuzující! Připomíná nám to pokušení, jemuž podlehl první člověk: „Jakže, Bůh vám zakázal jíst ze všech stromů v zahradě?“ (Gn 3,1) „Jakže... ze všech stromů“ – z toho vycházela přímo ďábelská nejasnost, otravující veškerou prostotu důvěry

a poslušnosti. Jakési polosvětlo, jež všechno falšovalo, horší než jednoznačná lež. Zde se děje totéž; pro ducha stojícího na hranici lidských možností je to mnohem nebezpečnější než otevřený útok... „Jsi-li Syn Boží, řekni, ať z těchto kamenů jsou chleby.“ Vyvolává se hlad, zpochybňuje se a tím také dráždí pocit zázračné moci a vědomí Božího synovství. Na povrch se má prodrat žádostivost a strhnout na sebe zázračnou sílu, určenou jen ke službě Božímu úkolu. Všechno má být od ryzí služby Otcově vůli svedeno na scestí. Ale žádostivost se neprobouzí. Ani v jejím opaku, v násilném potlačení. Ježíšova odpověď přichází z naprosté svobody a klidu: „Ne jenom chlebem bude člověk živ.“ Člověk je skutečně živ chlebem a tak je to dobré. Ale nejen chlebem. K životu je ještě potřebnější „každé slovo, které vychází z Božích úst“. To si člověk musí žádat především. Vůči této dokonalé Ježíšově vnitřní svobodě pozbývá pokušení své účinnosti. – Potom Ježíš stojí na vrcholku chrámu, vidí závrtnou hloubku a hemžení lidí dole – a znovu se ozve: „Jsi-li Syn Boží...“ A následuje vzrušující lákání, jež vyvolává závrat: „Vrhni se dolů!“ Nebezpečí usmrcující ducha je však zahaleno zbožnými slovy: „Jsi-li Syn Boží, vrhni se dolů; vždyť je psáno: ‚Svým andělům dá příkaz a na ruce tě vezmou, abys nenarazil nohou na kámen!‘“ Úder je přesný: je přesně zasažen bod, v němž by pro člověka znejistělého hříchem bylo pokušení nutně smrtelné: úder míří tam, kde je duch, který se dlouhým postem cítí zbaven tíže, vnitřně nerozhodný; kde mizí hranice možného a nemožného; kde je fantastická touha po něčem neobyčejném, vzbuzujícím údiv. A potom lákání propasti – kdo už někdy nepocítil něco podobného, když stál na výšině se závrtnou hloubkou před sebou? Nemá se o to člověk pokusit? Je to zde dost pevné? Ano, samo svádění ke skoku, zakrývané myšlenkou, že jsme ochráněni! Mámení pro každého, kdo není krajně, svrchovaně ostražitý. Ježíš ale ostražitý je, víc než ostražitý. Pokušení je znovu neúčinné: „Je také psáno...“ – hle, jaká ryzí svoboda, neboť se tu neodráží pouze úder, to by byla ještě jistá svázanost, nýbrž odpověď přichází ze samého středu: „Nebudeš pokoušet Hospodina, svého Boha.“

Pokušitel udeří ještě jednou: výšina hory a nádhera širošířého světa. Nabízí se tomu, kdo by byl opravdu schopen vládnout! Jak musel vzrůst pocit síly ducha, jak se musela pozvednout důstojnost vyvýšené osobnosti a vůle k moci! Jak musela být prožívána drahocennost světa něžnou a nesmírnou citlivostí tohoto nejživějšího srdce, které kdy tlouklo. Pronikala až do krve, sladká a mocná, a probouzela všechny síly ovládat a vlastnit, formovat a tvořit. – Čemu chceš věnovat velikost, již jsi, velikost, kterou v sobě cítíš? Ubohosti bezvýznamných lidí? Tuposti zbožných? Misi potulného kazatele? Nevidíš slávu kolem trůnu světa? Jsi přece vládce! Očekává tě vladařská velikost a úloha. Obrovské lákadlo! Ovšem za cenu odpadu od Boha. „Toto všechno ti dám, padneš-li přede mnou a budeš se mi klanět.“ Nyní jde o definitivní rozhodnutí. Nyní přichází odpověď, která se vším skoncuje: „Jdi z cesty, satane; neboť je psáno: ‚Hospodinu, Bohu svému, se budeš klanět a jeho jediného uctívat.‘“ V té chvíli ho ďábel opustil. Lukáš říká: „až do dané chvíle“ (L 4,13).

A Ježíš se pak vrátí mezi lidi a následují tiché dny, nad nimiž se klene obdivuhodná velikost plná očekávání. Ale brzy k němu přijdou různí lidé.

Tiché výjevy, o nichž vypráví čtvrté evangelium v první kapitole, jsou krásné. Například událost, kdy – jak vypráví Jan – Ježíš přichází a Jan Křtitel na něho ukazuje: „Hle, beránek Boží!“ Dva učedníci to zaslechnou a jdou za Ježíšem. Ten se obrátí, vidí, že jdou za ním, a ptá se: „Co chcete?“ Oni nevědí, co mají říci, a odpovědí: „Mistře, kde bydlíš?“ – „Pojďte a uvidíte.“ Oni jdou s ním a vidí, kde bydlí, a zůstanou ten večer u něho. „Byli to Ondřej a Jan.“

Jak mocně v těchto událostech probíhá Ježíšův život! Z rostoucí plnosti a velikosti dlouholetého mlčení vystupuje pokora a zařazuje se do řádu. Na ni odpovídá nebe: otevírá se, Duch sestupuje a Otcův hlas hovoří o svém věčném zalíbení. Od Jordánu odchází Ježíš do samoty pouště. Přichází pokušení a nemůžeme vlastně říci, že mu Ježíš odolal, nýbrž se ukazuje, jak před Ježíšovou božskou

svobodou žádné pokušení neobstojí. Následuje návrat do stanoveného poslání a tiché čekání, dokud nenastane hodina začátku.

6. MEZIDOBÍ

—

Období mezi Ježíšovým návratem ze samoty pouště a počátkem jeho hlásání radostné zvěsti lidem, tedy mezi pokušením a prvním zvěstováním, je období pouhé přítomnosti, kratičké jen jako okamžik. Ochranná léta jeho dětství a mládí skončila; jeho činnost a boj na poli dějinné skutečnosti ještě nezačaly. Jako by měl Ježíš na krátký čas úplnou svobodu. Jakmile začne hlásat svou zvěst, bude každé slovo vyvolávat odpověď, každý čin reakci. Jeho působení se bude proplétat s protichůdným působením a bude se utvářet tkanivo dějinných událostí, které se ho zmocní a už ho nepustí až do doby, než se dovrší jeho osud... Nyní se však Ježíš pohybuje svobodně.

Spočívá na něm plnost Ducha, seslaná při křtu. Sestupuje na něj, rozkvétá kolem něho. Duch chce působit a tvořit, usiluje o slovo a dílo, hledá vedení a boj – nyní, v tomto krátkém období, není dosud přesně zaměřen, je ještě volný. Vylévá se a kvete, je prostě zde, plný sebe samého a nekonečných možností.

Zde se snad smíme na okamžik zastavit a poněkud si přiblížit něco, na co většinou zapomínáme. Zvykli jsme si pokládat za samozřejmé, že Ježíš žil jen o něco déle než třicet let. Známe ho pouze jako člověka, který zemřel po krátkém působení, jako ukřižovaného. Vůbec však není samozřejmé, že to tak muselo být. Ano, řekl, že „musel to vše vytrpět a tak vejít do své slávy“ (L 24,26). To však byla nezbytnost lásky, a to lásky Boží. Ale vůbec to tak nemuselo být, nýbrž bylo zcela obludné a přesahovalo veškeré chápání, že tato postava plná všech božských možností byla zlikvidována po uplynutí tak krátké doby!

Neměla slova „prospíval moudrostí, věkem a milostí u Boha i u lidí“ (L 2,52) platit i nadále? Nechceme ovšem mluvit opovážlivě o nějakých „nutnostech“. Kdo smí tvrdit, že člověk je vůči všemu, co přichází od Boha, tak naprosto nepřístupný, že jeho setkání s Bohočlověkem muselo přinést tomuto Bohočlověku nevyhnutelně smrt? Kdyby ho byl lid přijal... kdyby byl směl dále „prospívat moudrostí a věkem a milostí“ do čtyřicátého, šedesátého a osmdesátého roku, ba až do toho nejvyššího stáří – co by se stalo s lidskou a božskou slávou? Ježíš ve věku Abrahamově, ve věku Mojžíšově! Křesťanské myšlení se jistě cítí varováno tajemstvím božského úradku a nejde už dále. Přece však smí jít tak daleko, nakolik je nutné, aby pocítilo, jak propastná byla láska, která podstoupila tuto obět.

Zvláštní je, že nám onen okamžik svobodné plnosti umožňuje spoluprožívat právě Jan, „metafyzik“ – a přece to není zvláštní, když uvážíme, že Jan byl ten, „kterého Ježíš miloval“ (J 13,23). V první kapitole vypráví, jak Jan Křtitel někde stojí, patrně s jedním ze svých učedníků, a Ježíš jde kolem. Tu Jan zvolá: „Hle, beránek Boží, který snímá hříchy světa.“ Pak mluví o tajemné události při Ježíšově křtu. Učedníci mlčí. Cítíme, jak jsou jejich pohledy, plné úcty a touhy, upřeny na Ježíše. Ale žádný se nepohne a Ježíš jde dál (J 1,29-34).

Potom však čteme: „Druhého dne tam byl opět Jan se dvěma ze svých učedníků. Spatřil Ježíše, jak jde okolo, a řekl: ‚Hle, beránek Boží.‘ Ti dva učedníci slyšeli, co řekl, a šli za Ježíšem. Když se Ježíš obrátil a uviděl, že jdou za ním, otázal se jich: ‚Co chcete?‘ Řekli mu: ‚Rabbi (což přeloženo znamená: Mistře), kde bydlíš?‘ Odpověděl jim: ‚Pojďte a uvidíte.‘ Šli tedy, viděli, kde bydlí, a zůstali ten den u něho. Bylo kolem čtyř hodin odpoledne.“ (J 1,35-39)

Zde k němu svět učiní jakoby první krok. Ti učedníci odcházejí od svého mistra, jdou za Pánem, který jde kolem, a Ježíš je upozorňuje: „Co hledáte?“ Oni se však neodvažují cestou mluvit, chtějí jen vědět, kde Ježíš bydlí, a on je vezme s sebou. Pak u něho zůstanou od čtvrté hodiny až do západu slunce.

Je velmi jímavé si představovat, o čem spolu asi mluvili! Ti dva, kteří přišli plni odhodlání od Jana Křtitele, a on, na něhož sestupovala nekonečná a čekající plnost Ducha. Jak čisté musely ty rozmluvy být! Musely být jako netknuté květiny na jaře, jako první vytrysknutí pramene. Svět ještě nic nezašpinil. Slovo Jedinečného u lidí ještě nenaráželo na nepochopení. Ještě nedošlo k žádnému odmítnutí, k žádnému nedůvěřivému podezírání. Všechno ještě žilo v nevýslovné čistotě počátku.

Těmi dvěma učedníky byli Jan, jenž se později směl nazývat „učedník, kterého Ježíš miloval“ (J 13,23), a Ondřej, o němž evangelium dále nic neříká. Ale podle legendy zvláštním způsobem miloval kříž a v Achaji následoval svého Mistra stejnou smrtí.

Dále se píše: „Jeden z těch dvou, kteří slyšeli, co Jan řekl, a Ježíše následovali, byl Ondřej, bratr Šimona Petra. Vyhledal nejprve svého bratra Šimona a řekl mu: ‚Nalezli jsme Mesiáše (což je v překladu: Pomazaný).‘ Přivedl ho k Ježíšovi. Ježíš na něj pohlédl a řekl: ‚Ty jsi Šimon, syn Janův; budeš se jmenovat Kéfas (což se překládá: Petr).‘“ (J 1,40–42)

Další setkání. Z Ježíšova pohledu a vůle vyšlehne jako blesk: „Ty jsi Šimon, syn Janův – budeš se jmenovat Kéfas!“ Je to pohled, který určuje, co se má stát. A je to i příkaz. Pohled a příkaz zaměřený do dějin a utvářející dějiny, dokud trvají.

„Druhého dne se Ježíš rozhodl, že se vydá na cestu do Galileje. Vyhledal Filipa a vyzval ho: ‚Následuj mě!‘“ (J 1,43) Filipa výzva zaujme a jde s ním. Poté v evangeliu následuje: „Filip vyhledal Natanaela a řekl mu: ‚Nalezli jsme toho, o němž psal Mojžíš v Zákoně i proroci, Ježíše, syna Josefova z Nazareta.‘ Natanael mu namítl: ‚Z Nazareta? Co odtamtud může vzejít dobrého?‘ Filip mu odpoví: ‚Pojď a přesvědč se!‘ Ježíš spatřil Natanaela, jak k němu přichází, a řekl o něm: ‚Hle, pravý Izraelita, v němž není lsti.‘ Natanael mu na to řekl: ‚Odkud mě znáš?‘ Ježíš mu odpověděl: ‚Dříve než tě Filip zavolaal, viděl jsem tě pod fíkem.‘ ‚Mistře,‘ řekl mu Natanael, ‚ty jsi Syn Boží, ty jsi král Izraele!‘ Ježíš mu odpověděl: ‚Ty věříš proto,

že jsem ti řekl: Viděl jsem tě pod fíkem. Uvidíš věci daleko větší.“ A dodal: „Amen, amen, pravím vám, uzříte nebesa otevřená a anděly Boží vystupovat a sestupovat na Syna člověka.“ (J 1,45-51)

Pohled proroka obsáhl velkou dálku, zahrnující prostor i čas, a více než proroka. Ale Natanael cítí, že je „viděn“; ve smyslu moci, jež otrásá člověkem, jak se toto slovo chápalo ve Starém zákoně, kde se Bůh nazývá „Ten, který vidí“ (Gn 22,14).

Ježíš je ještě volný. Kráčí pod plností proudícího Ducha – ale svět, do něhož má vstoupit, mu již jde vstříc. Pociťuje jeho hroty. Přijímá jeho přibližování a krátký čas volnosti se pomalu nachyluje.

Ti, kteří se tu objevují, se k němu tápavě přibližují a skutečně, aniž to vědí, jsou už přitahováni. Tito lidé, které Ježíš nechává k sobě přijít a na nichž spočívá jeho pohled, jsou nyní navždy označeni. Blesk, který udeřil do jejich duší a stanovil jejich poslání a osud, už nelze uhasit. Ještě se vrátí ke své staré činnosti; bylo to prozatím jen první setkání. Teprve později se vzdají všeho a v doslovném smyslu „půjdou za ním“. Ale Ježíš je už s nimi spojen a hodina svobody skončila.

A nyní se ještě zamyslíme nad událostí, která se také odehrála v nejranějším období Ježíšova působení: nad svatbou v Káně. Na ní se ukazuje, jak v Ježíšovi plnost Ducha krystalizuje do činu daného okamžiku (J 2,1-11). Veřejné působení v tomto prvním období probíhá mezi rodinnými vztahy a veřejností, jak vysvítá už z prvních veršů, kde se vypravuje, že „tam byla Ježíšova matka a na svatbu byl pozván také Ježíš a jeho učedníci“. Potom se dozvídáme o nesnazi, že už nemají víno, a o tom, jak se Maria obrací na svého syna. On však odpovídá: „Ženo, co to ode mne žádáš? Ještě nepřišla má hodina.“ (J 2,4) To patrně znamená: To, co tu říkáš, výzva, s níž se na mne obrácíš pro naléhavost tohoto okamžiku, pro mne nemůže být směrodatná. Já mohu jednat jen z jiných důvodů. Zákonem mého konání je „má hodina“, příkaz Otce.

Ježíš neustále mluví o Otcově vůli. Tuto vůli si nesmíme představovat jako nějaký předem stanovený pokyn, který by obsahoval

všechno, co by se mělo vykonat v průběhu času. Otcova vůle je něco, co v Ježíši žije, rozvíjí se a blíže určuje v průběhu dění. Živá Otcova vůle „je stále s ním“. Tato vůle ho neustále nese, naplňuje, obklopuje a motivuje; on, který je ve světě tak osamělý, v ní má svůj domov; plnění této vůle je jeho „pokrmem“ (J 4,34). Čas od času nabývá podoby konkrétního Božího řízení a požadavku. V dané situaci, v tom, co se děje kolem něho, vydává tato vůle zvláštní pokyn: je to „jeho hodina“. Podivuhodný vztah k Oci, plný vroucnosti a bezprostřednosti – ale také vztah těžký, zdroj velikého utrpení. Uvědomujeme si zde situaci proroka. Ten se nachází v každodenním životě, ovládaném běžnými podněty užitku, požitku a pozemských hodnot. Lidé chtějí jíst a pít, bydlet a vlastnit, mít nějaká potěšení, mít svou čest, chtějí pracovat, vládnout, tvořit. V porovnání s tímto všeobecně pochopitelným přístupem působí prorok jako cizorodá bytost. Řídí se jinou „logikou“: myšlenkami Božími, které „převyšují myšlenky lidí, jako převyšují nebesa zemi“ (Iz 55,9), takže jeho jednání se jim nutně jeví jako bláznovství, ba – vzpomeňme na Jeremjáše – jako nebezpečný nesmysl. Prorok je poslušen jiných podnětů: vanutí Ducha, které „přichází, jak chce“ (J 3,8), a to znenadání. Je neproniknutelné, takže prorokova slova a činy naplněné tímto vanutím se nutně jeví jako nesmysl a šílenství... Oč více a intenzivněji to všechno platí o Ježíšovi! Celé Janovo evangelium prostupuje popis dojmu, jakým Ježíšovo chování působí na rozumné farizeje a saduceje. Jsou zneklidnění, poděšení, pobouření. Mají pocit, že jejich řád je otřesen a bezpečnost lidu ohrožena. Teprve na tomto základě porozumíme onomu jinak jen urážlivému slovu: „Neřekli jsme správně, že jsi Samařan a že jsi posedlý zlým duchem?“ (J 8,48) Že jsi poloviční pohan a že tě ovládá ďábelská moc? Ano, osvětluje se tím dokonce i znepokojivé místo u Mk 3,20–21: „Vešel do domu a opět se shromáždil zástup, takže nemohli ani chleba pojmít. Když to uslyšeli jeho příbuzní, přišli, aby se ho zmocnili; říkali totiž, že se pomátl.“ A událost pak pokračuje: „Zákoníci, kteří přišli z Jeruzaléma, říkali: ‚Je posedlý Belzeblem. Ve jménu knížete démonů

vyhání démony...“ A pak se vypráví, jak „přišla jeho matka a jeho bratři. Stáli venku a vzkázali mu, aby přišel.“

Z toho všeho pocítujeme přítomnost svatého a strašlivého zázraku, kterému Ježíš podléhá; hlubokou, vroucí, neúprosnou moc, která ho vede a vniká do každodenního života jako cizorodý prvek, takže mezi něho a ostatní proniká „meč“ a působí nekonečnou bolest. Cítíme hroznou osamělost, v níž Ježíš žije, a tušíme, co to ve skutečnosti znamenalo v něho věřit a jít za ním.

Ale tato vůle je láska Otcova. Pozvedá Ježíše do Boží blízkosti. Působí, že vše se nachází v mocné, zářivé niternosti. Vůlí Otcovou, která se hodinu za hodinou konkretizuje ve zvláštní pokyn, je láska Ducha svatého. Z ní pramení to, co Ježíš každým svým činem koná.

Tak i v události, o níž zde hovoříme, přichází „jeho hodina“. Maria se nenechá odmítnutím odradit. Dobře vnímá, co se v něm děje, a „řekne služebníkům: ‚Udělejte, cokoli vám nařídí.‘“ A pak nastává jeho „hodina“ a on vykonává zázrak, proměňuje v hojnosti vodu v ušlechtilé víno – podobenství božské štědrosti, která nad Ježíšem vládne a hledá cestu do lidských srdcí.

7.

POČÁTEK

—

Doba, kdy Ježíš žije volně v plnosti Ducha, plyne rychle. Viděli jsme, jak brzy se na něho začali tlačit lidé a jak se začíná odvíjet tkanivo, které mu má upříst jeho osud.

Chronologické údaje Ježíšova života jsou zčásti velmi nejisté, mnohé z nich nebude patrně nikdy možno zařadit do přesného časového sledu. Některá významná fakta jsou zato jistá a obklopuje je plno událostí, činů, řečí, které evangelisté často sdružují podle podobnosti, aby se daly snáze zapamatovat. Co je z historického hlediska nedostatečné, to ve skutečnosti znamená něco hlubšího. „Dějiny“ v lidském slova smyslu u Božího Syna neexistují. Svým

zrozením vstoupil do lidských dějin, působil v nich a trpěl, smrtí dovršil svůj osud, ve svém zmrtvýchvstání Boží Syn opět překročil hranice pozemského bytí. V rámci tohoto určení je naprosto dějinný, ale zůstává Bohem. To, co koná, přichází z toho, co je věčné; to, co ho postihuje a co prožívá, je přijímáno do věčnosti. Ježíš se samozřejmě nachází v čase a je „podroben zákonu“ (Ga 4,4) – přesto je právě tím, že je podřízen a podroben, pánem času a tvoří nové dějiny, vlastní dějiny „synů Božích“ a „nového stvoření“. Nemůžeme ho tedy vyjmout z historických předpokladů a nejistota ohledně časového sledu jeho života znamená více než pouhý nedostatek: vyjadřuje, že všude působí jeho spojení s tím, co je věčné.

Sledujeme-li Jana, zdá se nám, že po prvních setkáních s budoucími učedníky šel Ježíš na velikonoční svátky do Jeruzaléma. Tam se patrně poprvé mocně projevila moc Ducha, když vyčistil chrám. Cítíme, jak chladně přijímá tento výbuch božského žáru oficiální svět. Jak bezmocná zůstává moc Ducha před nevěřícím úsměvem „moudrých a mocných“ (1K 1,26). Je to první zjevení onoho tajemného „sebezmaření“, o němž mluví Pavel (Fp 2,7).

Pak se Ježíš podle Janova líčení vrací přes Samařsko. V Sycharu, u Jákobovy studně, patrně dochází k setkání se samařskou ženou a poloviční pohané, jimiž Židé pohrdali, uznají Mesiáše jako první. Poté přichází konečně zpět do Galileje a zvolí si Kafarnaum za výchozí stanoviště pro své působení.

Na to zřejmě navazuje zpráva synoptiků: „Když byl Jan uvězněn, přišel Ježíš do Galileje a kázal Boží evangelium: Naplnil se čas a přiblížilo se království Boží. Změňte své smýšlení a věrte evangeliu.“ (Mk 1,14–15)

Tím začíná Ježíšovo veřejné působení – hlásáním: „Království Boží je blízko.“

Evangelia jsou plná učení o Božím království. „Království“ bylo obsahem Ježíšova působení. Kolem něho krouží celé jeho myšlení a učení, jeho jednání a jeho osud. Není možné v krátkosti vyjádřit, co to znamená. Musíme číst evangelia, Skutky apoštolů, listy;

musíme opravdově přijmout, co tu vzniklo, co tu bylo umožněno a zaniklo; musíme pamatovat na to, co bylo výslovně řečeno, ale cítit i to, co řečeno nebylo, co prochází slovy a co působí skrze postavy – a teprve pak se nám dostane aspoň tušivého poznání toho, co je to „Boží království“. Bylo by tedy pošetilé, kdybychom se zde pokoušeli toto téma nějak ve stručnosti popsat. Budeme o něm muset mluvit ještě častěji a na konci našich úvah před námi Boží království možná vyvstane nikoli v pronesených slovech, nýbrž v nazírané a prožívané přítomnosti.

Zde se k němu chceme nejprve jen přiblížit a nejlépe to učiníme, vezmeme-li doslova to, co říká Ježíš – takto se ostatně máme vztahovat ke každému výroku, který zasluhuje naši úctu. Ježíš říká: „Naplnil se čas a přiblížilo se království Boží.“ (Mk 1,12) Boží království tedy není nějaký pevně stanovený řád, nýbrž cosi živoucího, co se přibližuje. Bylo dlouho vzdáleno, přiblížilo se a teď je tak blízko, že vyžaduje, aby bylo přijato. Boží království znamená, že vládne Bůh. Jak tomu je, když vládne Bůh?

Zeptejme se nejprve takto: Co nás fakticky ovládá? Co ve mně vládne? Především lidé. Ti, kteří ke mně mluví, jejichž slova čtu, s nimiž se stýkám nebo kteří se ode mne vzdalují. Lidé, kteří mi něco dávají, nebo mi něco upírají, kteří mi překáží nebo mi pomáhají. Lidé, které mám rád, jimž jsem zavázán, o které pečuji, na které mám vliv. Ti ve mně vládnu. Naproti tomu Bůh se ve mně uplatňuje jen lidem navzdory, pokud ještě zbude něco z času, který požadují; pokud jejich nároky nepoutají naši pozornost; pokud se mne jejich vlivem nezmocní pocit, že Bůh skutečně neexistuje. Bůh vládne tehdy, když si ho uvědomujeme navzdory všem lidem, skrze ně a vedle nich... Vládnu ve mně také věci. Věci, které si žádám, ve mně vládnu mocí této žádosti; věci, které mi překáží – tím, že mi překáží; věci, s nimiž se všude setkávám – tím, že vzrušují, zneklidňují, poutají mého ducha. Vůbec věci tím, že jsou a naplňují celý vnější i vnitřní prostor. To ony mě ovládají, ne Bůh. Bůh jen potud, pokud mu všudypřítomnost věcí ponechá prostor; nějak skrze ně a mimo ně... Skutečně, Bůh ve mně nevládne. Zdá se,

že každý strom, který mi stojí v cestě, má větší moc než on. Třeba jen tím, že mě nutí, abych ho obešel.

Jaké by to tedy bylo, kdyby vládl Bůh?

Věděl bych – ne však namáhavým zpřítomňováním, ale samo sebou, z ustavičného, živoucího styku, že Bůh je skutečný. Bůh je Bůh, přede všemi lidskými pojmy a jmény. Tak jako vidím kvetoucí bohatství louky, cítím její svěžest, a když o ní mluvím, vím, co to znamená. Tak jako se v dobrém nebo ve zlém střetnu s nějakým člověkem a uvědomuji si, jaký je, že má tyto rysy, tuto podobu, tuto chuť, toto či ono smýšlení o mně, tuto sílu ducha... Bůh by byl přítomen v mém duchu svou mocnou jsoucností jako výchozí disk, smysl a cíl všeho... Mé srdce, má vůle by ho prožívaly jako Svátého, který stanovuje všechny hodnoty a je smyslem všech smyslů; jako toho Jediného, který znamená definitivní smysl, a přece dává smysl všemu lidskému dění v jeho konečnosti... Přicházelo by ke mně jeho volání a já bych rozrušený a blažený prožíval, že moje lidství není nic než způsob, jímž jsem volán Bohem a jímž mám na jeho volání odpovídat... Tím by se probudilo mé svědomí a uvědomilo by si své povinnosti. A odtud by se mi jevilo i to poslední, co přesahuje pouhé „svědomí“: svatý úděl lásky, který se rozvíjí mezi Bohem a mnou samým.

Kdyby toto vše nastalo a rozvíjelo se – bylo by to Boží království. Ale my máme království člověka, království věcí, království pozemských sil a událostí, zařízení a zájmů. Zakrývají Boha, zatačují ho. Ponechávají ho, aby se uplatňoval jen v přestávkách uprostřed existence, na okraji. Kdo dokáže pochopit, že Bůh je tím, kým je, že všechno existuje jen skrze něho, a když vzdálí ruku, jako by odplynul stín; že jsem pouze jeho dílem, obrazem, podobností – a přece o něm nevím? Jak je to možné? Jak je možné, že strom, k němuž se přibližuji, je pro mne skutečnější než on? Jak je možné, že Bůh pro mne zůstává pouhým slovem? Že mi všude všemocně neproniká do srdce a do vědomí?

Asi nějak takto bychom mohli vyjádřit, co by mělo být Boží království... A Ježíš teď hlásá, že přišel jeho čas. Po vládě království

člověka, království věcí, ba v děsivém smyslu království satana, má nastat království Boha. To, co očekávali proroci, se má stát skutečností: ve vyvoleném národě a ve všech lidech. Naléhá na to Boží moc a chce převzít vládu: odpouštět, posvěcovat, osvěcovat, vést, všechno proměňovat v novou existenci, rodící se z milosti. Ale nemá přijít fyzickou mocí, nýbrž z víry, ze svobodné oddanosti člověka. Odtud napomenutí: „Čiňte pokání, změňte smýšlení a věřte radostné zvěsti!“ (Mk 1,14-15) Lidé mají změnit smýšlení – od věcí k Bohu; mají se svěřit tomu, co mluví z Ježíše: pak přijde Boží království.

Co by se bylo stalo, kdyby se lidé byli této zvěsti otevřeli?

Chceme-li si o tom učinit nějakou představu, musíme se tázat proroků. Bylo by se stalo něco nového, pro nás dnes nepochopitelného. To, o čem mluví například Izajáš v jedenácté kapitole. Zde mluví nejprve o proutku a výhonku z kořene Jišajova, na němž spočívá duch Hospodinův; ten soudí spravedlivě, dopomáhá slabým k právu a odstraňuje násilí. Pak následují tajemná slova (Iz 11,6-9): „Vlk bude pobývat s beránkem, levhart s kůzlem odpočívát. Tele a lvíče i žirny dobytek budou spolu a hošík je bude vodit. Kráva se bude popásat s medvědicí, jejich mláďata budou odpočívát spolu, lev jako dobytek bude žrát slámu. Kojenec si bude hrát nad dírou zmije, baziliškovi do doupěte sáhne ručkou odstavené dítě. Nikdo už nebude páchat zlo a šířit zkázu na celé mé svaté hoře, neboť zemi naplní poznání Hospodina, jako vody pokrývají moře.“ Co tato slova znamenají? Nevyprávějí pohádku ani nespřádají nějakou utopii, nýbrž vyjadřují prorocké vidění něčeho, co má přijít. Mluví o pokoji, plnosti, o pravdě, jež vše proniká, a o čistotě, o svatém stavu, o němž nelze poskytnout bezprostřední představu, takže musí být vyjádřen pouhými obrazy toho, co reálně není možné. Zvěst o království byla nejprve a úmyslně zaměřena na vyvolený národ. Na tentýž národ, jemuž platila smlouva s Abrahamem a smlouva na Sínaji. Kdyby byl národ uvěřil, kdyby Boží království, přijaté touto vírou, bylo mohlo otevřeně nastat a rozvinout se – nevíme, co by

se potom bylo stalo. Byla by nastala nová existence. Nové stvoření. Nové dějiny. To, co říkají slova: „Co je staré, pominulo, hle, je tu nové“ (2K 5,17; také Zj 21,5) – právě to by se bylo doslova stalo! Slavný čas světa. Nekončící proměna v proudu lásky Ducha svatého!

Ale národ neuvěřil! Nezměnil své smýšlení. A tak království v první podobě, v jaké bylo nabídnuto, nepřišlo. Zůstalo jakoby v půli cesty a je neustále ve stavu přicházení. Snaží se. Rodí se, v jednotlivém člověku nebo v malém společenství, tady a onde, ale jen na krátký čas – a znovu ustupuje.

Kdo směl vidět Pána v oné době první plnosti! Jak to muselo vypadat, když lidem přinášel onen svatý dar! Jak volal k jejich duším... jak k nim přistupoval... jak lidé šli za ním a jak na ně působil!

Dělo se to v síle svatého Ducha. Boží království přichází v Duchu. V Duchu je vnímáno volání Pána, které požaduje přijetí. Ve svatém Duchu je pocítována Boží moc, která žádá poslušnost. Zpráva o prvních událostech je plna této moci Ducha.

Marek píše: „Když přišli do Kafarnaum, hned v sobotu šel do synagogy a učil. I žasli nad jeho učením, neboť je učil jako ten, kdo má moc, a ne jako zákoníci.“ (Mk 1,21-22)

Žasli nad jeho učením – přesně přeloženo: „byli vytrženi“ božskou mocí, která naháněla hrůzu. Tato moc však vycházela z jeho slov, která nebyla přesná a důmyslná jako u zákoníků, nýbrž jako u někoho, „kdo má moc“. Jeho slova člověkem otrásala, vytrhávala ducha z jeho jistoty, srdce z jeho klidu, přikazovala a tvořila. Nebylo možné je uslyšet a pak je jen tak nechat být.

A dále čteme: „V jejích synagoze byl právě člověk posedlý nečistým duchem. Ten vykřikl: ‚Co je ti do nás, Ježíši Nazaretský? Přišel jsi nás zahubit? Víím, kdo jsi. Jsi svatý Boží.‘ Ale Ježíš mu pohrozil: ‚Umlkni a vyjdi z něho!‘ Nečistý duch jím zalomcoval a s velikým křikem z něho vyšel.“ (Mk 1,23-26) Tedy posedlý. Věda říká, že posedlí v Novém zákoně byli zkrátka lidé duševně nemocní. Tehdejší doba však tomuto jevu nerozuměla, a proto ho uváděla do souvislosti s démony – po této stránce byl i Ježíš dítětem své doby. Nuže,

vnější jevy jsou snad stejné jako jevy, které pozorují lékaři na svých klinikách, ale to, co působí za tím, co se dá zjistit, nevidí žádný psychiatr. Pán v nemocném oslovuje zlého ducha v prostředí, kde se nemůže nacházet žádný lékař. Démon nepůsobí tak, že bychom mohli říci: to či ono je ne-přirozené, tedy démonické. To, co je nadpřirozené, i to, co není přirozené, se v křesťanském životě neuplatňuje tak, že by v průběhu dění vznikla určitá mezera a do ní by vstupovalo ono jiné. Všechno je stále také „přirozené“; řetězec souvislostí se nepřerušuje. Všechno je naplněno věcmi a děním, o nichž můžeme říci: toto je takové proto, že je takové ono. Ale satan působí právě v souvislostech toho, co je přirozené. Když tedy Ježíš v nemocném oslovuje démona, pak ví, že zde a v tomto případě je za „psychózou“ něco jiného.

A tak na zvěst o království slyšíme odpověď nepřitele. Odpovídá Božímu Duchu, a to jistě ne jako jemu rovný – spojovat pojmenování „Bůh a ďábel“ znamená nevíru nebo bezmyšlenkovitost –, ale jako tvor, zlý duch, který však ve své vzpouře převyšuje pouze pozemské mocnosti. A posluchači to vnímají jako odpověď a potvrzení: „Všichni užasli a jeden druhého se ptali: ‚Co to je? Nové učení plné moci! I nečistým duchům přikáže, a poslechnou ho.‘ A pověst o něm se rychle rozšířila všude po celé galilejské krajině.“ (Mk 1,27-28)

A potom následují – právě tak z moci Ducha – první uzdravení: „Když vyšel ze synagogy, vstoupil s Jakubem a Janem do domu Šimonova a Ondřejova. Šimonova tchyně ležela v horečce. Hned mu o ní pověděli. Přistoupil, vzal ji za ruku a pozvedl ji. Horečka ji opustila a ona je obsluhovala. Když nastal večer a zapadalo slunce, přinášeli k němu všechny nemocné a posedlé. Celé město se shromáždilo u dveří. I uzdravil mnoho nemocných rozličnými neduhy a mnoho zlých duchů vyhnal. A nedovoloval zlým duchům mluvit, protože věděli, kdo je.“ (Mk 1,29-34)

Nejprve stará žena ve svém domě, kterou vezme za ruku, takže může vstát a obsluhovat ho... Pak mnoho jiných; působivá představa, jak v chladu po západu slunce jsou odevšad přinášeni nemocní

a jak on v síle lásky a uzdravující moci Ducha povstává proti tomu-
to moři lidského utrpení, pomáhá a uzdravuje.

A když toto velké vzplanutí moci Ducha odezní, všechno od čí-
norodosti přechází do pokojného stavu:

„Časně ráno, ještě za tmy, vstal a vyšel z domu; odešel na pus-
té místo a tam se modlil.“ (Mk 1,35) Je to osamělost, ticho a plnost
Ducha, v níž žil po čtyřicet dní.

8.

POHORŠENÍ
V NAZARETĚ

—

Jak přijímali lidé zvěst o Božím království, která jim byla předklá-
dána v plnosti svatého Ducha? Jak přijímali tajemství, jež jim bylo
hlášáno a které lze tak obtížně vystihnout pojmy, a přece tak ni-
terně promlouvá k srdci? V Lukášově evangeliu začíná líčení veřej-
ného Pánova působení událostí, která na tuto otázku dává velice
chmurnou odpověď (L 4,14-30).

„Ježíš se vrátil v moci Ducha do Galileje a pověst o něm se roz-
šířila po celém okolí. Učil v jejich synagogách a všichni ho velmi
chválili. A přišel do Nazareta, kde vyrostl. Podle svého obyčeje
vešel v sobotní den do synagogy.“

Synagoga nebyla chrámem, nýbrž obecním domem, kde se obec
shromažďovala, aby se modlila a slyšela svaté učení. Službu v ní
nekonali kněží, ale každý dospělý člen obce měl právo promluvit
k ostatním – připomeňme tu vyprávění ve Skutcích apoštolů, jak
Pavel přišel se svými průvodci do synagogy. Představený synagogy
se jich zeptal, „mají-li slovo povzbuzení k lidu“, a Pavel povstal
a mluvil (Sk 13,14-16). Tak se i Ježíš mohl beze všeho ujmout slova.
Činil tak i jinde v okolí a rovněž zde, ve svém domově.

„Povstal, aby četl z Písma.“ Sluha, který tomu, kdo se hlásil ke
slovu, přinášel svitek Písma, „mu podal knihu proroka Izajáše; on

ji otevřel a našel místo, kde je psáno: „Duch Páně je nade mnou; proto mne pomazal, abych přinesl chudým radostnou zvěst, a poslal mne, abych vyhlásil zajatcům propuštění a slepým navrácení zraku, abych propustil zdeptané na svobodu, abych vyhlásil léto milosti Hospodinovy.“ Poté knihu zavřel, dal ji sluhovi a posadil se; a oči všech v synagoze na něho byly upřeny. Promluvil k nim.“

Máme tento výjev živě před očima. Ježíš rozvinul svitek knihy a jeho pohled padl na velké proroctví Iz 61,1-4. Místo je určeno – v tom nejvyšším slova smyslu – a nadešla hodina o něm promluvit. Ježíš čte, posadí se a začne mluvit: „Dnes se splnilo toto slovo, které jste právě slyšeli.“

Toto slovo hovoří o Mesiáši. Nad ním „je Duch Páně“. Jeho „pomazal“ Duch, neboť „pomazání“ znamená, že Duch hluboce proniká člověka silou svatosti, že ho přijímá do svého vlastnictví, vyvoluje ho a vtiskuje mu pečeť a tak z něho činí svého služebníka a zmocněnce: kněze, proroka nebo krále. Avšak plnost tohoto posvěcení spočívá na tom, který je „Pomazaný“, Kristus, Mesiáš svou podstatou.

Poslání mu ukládá hlásat chudým, že království je blízko. „Chudí“ jsou především všichni ti, kdo jsou ve světě nepatrní a pohrdaní, ale i všichni ti, kteří sami uznávají, že jsou chudí jakožto padlí tvorové. Zajatcům má přinést osvobození; a opět se těmito „zajatci“ rozumějí všichni lidé spoutaní mocí hříchu, jen kdyby to chtěli uznat. Ježíš má slepým otevřít oči pro nebeské světlo, vnitřní smysl pro Boží blízkost; zdeptaným a ubitým má otevřít širí a plnost svaté svobody. A všem má vyhlásit milostivé léto Hospodinovo: čas velikého odpuštění vin.

Je to zvěst o tom, že království je blízko, zvěst hlásaná tak, že se dotýká ducha i srdce: „Všichni mu přisvědčovali a divili se slovům milosti, vycházejícím z jeho úst. A říkali: ‚Což to není syn Josefův?‘ On jim odpověděl: ‚Jistě mi řeknete toto přísloví: Lékaři, uzdrav sám sebe. O čem jsme slyšeli, že se dalo v Kafarnaum, učiň i zde, kde jsi doma...‘ On však řekl: ‚Amen, pravím vám, žádný prorok není vítán ve své vlasti. Po pravdě vám říkám. Mnoho vdov bylo v Izraeli

ve dnech Elijášových, kdy se nebe uzavřelo na tři a půl roku a na celou zemi přišel veliký hlad. A k žádné z nich nebyl Eliáš poslán, nýbrž jen k oné vdově do Sarepty v zemi sidonské. A mnoho malomocných bylo v Izraeli za proroka Elíši, a žádný z nich nebyl očištěn, jen syrský Náman.“ (L 4,22-27) Marek o Ježíšově učení v Kafarnaum říká: „Učil jako ten, kdo má moc, a ne jako zákoníci.“ (Mk 1,22) Lukáš v našem úryvku říká: „Všichni mu přisvědčovali a divili se slovům milosti, vycházejícím z jeho úst.“ Slovo „milost“ zde ještě není ustálený pojem, ale poukazuje na něco živoucího. Je to zároveň „milost“ a „působ, kouzlo“. V němčině* to slovo znamená něco, co se nedá vynutit právem a získat lidskou silou, co naopak pochází z ryzí laskavosti. V řečtině obsahuje ještě něco víc: *charis* je to, co je darováno z laskavosti a co je zároveň milé a působivé: jemná, svobodná krása... Tak tedy posluchači vnímají Ježíšova slova. Diví se jejich jímavé síle. A přece námitka: „Což to není syn Josefův?“ Jako by je uštkl had! V okamžiku naplněném svatou a laskavou mocí Ježíšových slov se v nejtemnější hlubině lidského srdce ozývá cosi lstivého. Pán to ihned pozná. Ví, co tu vyvstává, a čelí tomu. Je to nepřítel. Ježíš ho nutí, aby vyšel ven a ukázal se: „Tu byli všichni v synagoze naplnění hněvem. Vstali, vyhnali ho z města a vedli ho až na sráz hory, na níž bylo jejich město vystavěno, aby ho svrhli dolů. On však prošel jejich středem a bral se dál.“

Tak se vyjevuje pohoršení.

Pohoršení se projevuje silnou podrážděností vůči Bohu. Vůči nejhlubší podstatě Boží: jeho svatosti. Pohoršovat se znamená vzpírat se živému Bohu. Vedle touhy po věčném původu, z něhož tvor pochází a v němž jediném je veškerá plnost, dřímá v největší hlubině lidského srdce také odpor k témuž Bohu, prapůvodní podoba hříchu, a čeká na svou příležitost. Ale pohoršení zřídka vystupuje nezahaleně, jako otevřené vystupování proti Boží svatosti. Většinou se skrývá v tom, že se zaměřuje proti nějakému

* Německy *Gnade*. Stejný význam má slovo *milost* v češtině. Poznámka překladatelů.

člověku, v němž tato svatost přebývá: proti prorokovi, proti apoštolovi, proti světcí, proti vpravdě zbožnému člověku. Takový člověk něčím skutečně dráždí. Něco v nás nesnáší existenci, která náleží světcí. Bouří se proti ní a odůvodňuje to nedostatky člověka, které se vždy najdou. Poukazuje například na jeho hříchy: takový člověk v sobě přece nemůže nést to, co je svaté! Nebo na jeho slabosti, které se pak v pokřiveném odmítavém pohledu ještě zvětšují. Nebo na jeho zvláštnosti: nic není dráždivější než podivnost svatých. Zkrátka a dobře, na skutečnost, že je to člověk a jako takový patří ke konečnosti věcí.

Nejméně snesitelné je však setkání se svatostí tam, „kde je prorok doma“: tam jsou námitky nejostřejší a odmítání obzvláště nesnášenlivé. Cožpak lze připustit, že někdo, jehož rodiče známe, kdo bydlí vedle nás, kdo „je jako všichni ostatní“, je svatý? Tenhle, o němž víme, „jak to s ním je“, má snad být vyvolený? Pohoršení je největší Ježíšův nepřítel. Působí, že lidé nepopřávají sluchu radostné zvěsti, že nevěří evangeliu, že se uzavírají Božímu království, staví se proti němu.

Hrozba pohoršení je spjata se samotným Ježíšem. Když k němu Jan posílá ze žaláře své učedníky s otázkou: „Jsi ten, který má přijít, nebo máme čekat jiného?“ (Mt 11,3), odpovídá Ježíš tímž místem z Izajáše, které vykládá v Nazaretě, a touž zvěstí, že jeho splnění se blíží: „Jděte, zvěstujte Janovi, co slyšíte a vidíte: Slepí vidí, chromí chodí, malomocní jsou očišťováni, hluší slyší, mrtví vstávají, chudým se zvěstuje evangelium.“ Potom však dodává: „A blaze tomu, kdo se nade mnou nepohoršuje.“ (Mt 11,4-6) Právě to, že zvěst o Božím království, ověřená mocí svatého Ducha, přichází z lidských úst, dráždí lidi tou nejtemnější silou, takže „blažený“ je ten, kdo jí nepodlehne.

Pohoršení hrozí již po prvních Ježíšových slovech. V Nazaretě vzplane. Pak pohasne, ale doutná bez ustání. Kdykoli se naskytne příležitost, znovu vyšlehně. Nakonec se požár rozšíří a Ježíše zcela zachvátí: vzpoura lidského srdce proti tomu, který přináší spásu. Z pohoršení pocházejí síly, které proti Ježíšovi organizují

jeho odpůrci. Jako odůvodnění uvádějí, že uzdravuje v sobotu, že jí s hříšníky, že nežije asketicky a mnoho dalšího. Tím pravým důvodem však nikdy není to, co předstírají, ale tajemné, nepochopitelné hnutí, jímž se lidské srdce propadlé hříchu vzpouzí proti svatému Duchu.

Do plnosti hodiny zaznějí slova: „Což to není syn Josefův?“ Matouš k tomu dodává: „Což se jeho matka nejmenuje Maria a jeho bratři Jakub, Josef, Šimon a Juda? A nejsou všechny jeho sestry u nás? Odkud to tedy ten člověk všechno má?“ (Mt 13,55-56) Tu Ježíš nutí nepřítel, aby se ukázal: Pochybujete o mně? Namítáte: tam prý dělal zázraky – proč ne tady, kde je přece doma? Ale tam jsem mohl konat zázraky, protože tam uvěřili: vy nevěříte. A nevěříte proto, že jsem z vašeho města. Se svatým, s nímž se tu setkáváte, jednáte tak, jako kdysi jednal lid s Elijášem a Elíšou: vlastní nevěřili, ztratili milost a ta byla dána cizím!... Tu se vzpoura už nedá zadržet. Lidí, kteří ještě před okamžikem přisvědčovali moci, kráse a milosti jeho slov, se jakoby zmocní záchvat. Je nad nimi satan. Ježíše vyženou ze synagogy, ženou ho ulicemi města na horu, na níž bylo město postaveno, na její vrchol, aby ho svrhli dolů.

Už zde se odhaluje, co přijde. Už zde stojí kříž. Zvěst o Božím království, nevýslovná možnost nekonečného naplnění, přesahujícího všechno pomyšlení, je už zpochybněna.

Ještě však nepřišla „jejich hodina a vláda tmy“ (L 22,53). Z celé události se stává důkaz síly Ducha. Nejmocnější věci jsou ty nejtíšší. Moc Ducha se projeví, když Ježíš, on, Jediný, o Velikonocích uprostřed zástupu poutníků, shromážděných ze všech končin, vyhání z chrámu to, co hanobí jeho svatost, a nikdo se neodvažuje postavit proti němu (J 2,14-17). Ale Duch se prokazuje ještě mocněji, když zástup lidí, běsnících „sousedskou nenávistí“, vyhání Pána, když vzrůstá zuřivost a všechno směřuje k ničivému vyvrcholení – a pak čteme: „On však prošel jejich středem a bral se dál.“ Žádný protiútok. Žádné úsilí. Uprostřed běsnění zloby neodolatelnost tiché, lehké svobody Boží, která přemáhá veškeré lidské násilí a nemůže být spoutána ničím, leč svou vlastní hodinou.

9. NEMOCNÍ

—

V první kapitole Markova evangelia čteme tuto zprávu: „Když nastal večer a slunce zapadalo, přinášeli k němu všechny nemocné a posedlé. Celé město bylo shromážděno u dveří. Uzdravil mnoho nemocných rozličnými neduhy a vyhnal mnoho zlých duchů. A nedovoloval zlým duchům mluvit, protože věděli, kdo je.“ (Mk 1,32-34)

Jak jen tento obraz dojíká naše srdce! Horký den skončil. Nastal večer a od hor vane chladivý vzduch. Tu jako by se kolem něho vše otevřelo a odevšad na něho doléhá lidské trápení. Přicházejí, vedou je, nesou. A on prochází zástupem plným utrpení a „Boží moc je zde a uzdravuje“, aby se naplnilo slovo proroka Izajáše: „On na sebe vzal naše slabosti a nesl naše nemoci.“ (Iz 53,4 a Mt 8,17)

Duch, který v něm vládne, má moc uzdravovat. Uzdravovat od kořene, protože on je schopen tvořit, uchopit vnitřní počátek života a obnovit jej. Ježíšova léčivá moc je tak nevyčerpatelná, že překonává doléhající lidské utrpení. Necouvá; rány, zkřivené údy, deformovaná těla, všelijaké bolesti – ne, to jej neděsí. Je neochvějný. Nevybírá, co se jeví jako zvláště naléhavé nebo na co síly stačí, nýbrž lidi prostě přijímá k sobě. Obsah slov „pojdte ke mně všichni“ – viz Mt 11,28 – uskutečňuje ještě dříve, než je vysloví.

A co všechno nechává k sobě přijít! Není lidské utrpení jako moře? Není uzdravování nekonečná námaha bez hranic? Kdo z těch, kteří se skutečně rozhodli uzdravovat druhé a oddaně se věnovali lidem v jejich utrpení, nebyli úplně zahlceni, takže mohli být rádi, že před nekonečným úkolem neztráceli sami sebe?

Ježíš lidské utrpení vnímá. Jeho srdce svírá soucit. Dopouští, aby k němu utrpení přicházelo, ale on je silnější než utrpení. Neznáme žádná slova našeho Pána, jež by naznačovala, že je idealista, který se domnívá, že může utrpení zcela vymýt. Utrpení jej nedojímá ani pro něho není předmětem nějakého zvláštního zaujetí, ale vidí je v celé jeho zlé realitě. Nikdy však neztrácí odvahu: nikdy se

neunaví ani není zklamán. Jeho srdce, nejcitlivější a nejvíce vědoucí, jaké kdy bilo, je silnější než všechno lidské utrpení.

Z bezejmenných zástupů vystupují tu a tam jednotlivé postavy, popsané několika málo rysy. Hned na počátku svého působení přichází Ježíš do Petrova domu. Jeho tchyni sklátila těžká horečka. Ježíš přistoupí k loži – „postavil se nad ní“, říká Lukáš 4,39 – a „horečce pohrozí“. A ta ji opouští. Žena ihned vstane a obsluhuje hosty (Mk 1,30-31).

Jindy jde po cestě a doprovází jej množství lidí. U cesty sedí slepec, slyší vzrušený zástup, ptá se, kdo to jde kolem, a zvolá: „Ježíši, Synu Davidův, smiluj se nade mnou.“ Ostatní se ho snaží umlčet, ale on se nenechá odradit, volá stále hlasitěji, až ho Ježíš zavolá k sobě: „Co chceš, abych pro tebe učinil?“ „Pane, ať vidím.“ A Ježíš: „Jdi, tvá víra tě zachránila.“ Hned prohlédl a šel tou cestou za ním (Mk 10,46-52). A jindy zase sedí v jednom z galilejských domků, které mají jen jedinou místnost. Kolem něho se tísní lidé, hledí na něj, naslouchají mu. Tu přinesou ochrnutého, a protože ti, kdo ho nesli, se nemohli dostat do dveří, vystoupí na střechu, prorazí v ní otvor a spustí nosítka s nemocným dolů. Lidé reptají; Ježíš však vidí velikou prostou víru a utěšuje ustrašeného nemocného: „Synu, odpouštěj se ti hříchy.“ A když se kolem vzmáhá odpor a pohoršení – „rouhá se! Kdo jiný může odpouštět hříchy než Bůh?“ –, zpečetuje své jednání slovy: „Vstaň, vezmi své lože a jdi domů!“ (Mk 2,1-12)

Nebo stojí v zástupu a pozorují ho nedůvěřiví a nepřátelsky naladěni lidé. Tu přinášejí člověka „s odumřelou rukou“. Je sobota a všichni čekají, co udělá. Zavolá si nemocného doprostřed, takže lidé vidí jeho trápení: „Je dovoleno v sobotu jednat dobře, či zle? Život zachránit, či utratit?“ Cítí tupou násilnost tvrdých srdcí, rozhlédne se s hrozivým hněvem, jako by chtěl každého přivést k pravdě, a řekne nemocnému: „Zdvihni ruku!“ – a ruka je zase zdravá (Mk 3,1-6).

Takto vystupuje jedna postava za druhou a svědčí o uzdravujících moci, která z něho vyzařuje.

Při některých uzdraveních jako bychom mohli nahlédnout za to, co se děje navenek. Přichází slepec. Ježíš mu položí ruce na oči, pak je zase odtáhne a ptá se: „Co vidíš?“ Muž rozrušen odpoví: „Vidím lidi, vypadají jako stromy a chodí.“ Uzdravující síla zasáhla vyhaslé nervy; jsou oživeny, ale dosud nefungují jaksepatří. Postavy jsou ještě nepoměrně veliké, obrovské, cizorodé. Potom Ježíš muži znovu položí ruce na oči a muž vidí správně. Není to, jako bychom spoluprožívali tajemství jakoby z nitra (Mk 8,22–26)? Jindy Ježíš prochází velkým zástupem. Jedna žena, kterou dvanáct let trápilo krvácení a marně všude hledala, jak by se mohla vyléčit, si řekne: „Dotknu-li se aspoň jeho šatu, budu uzdravena!“ „Přišla zezadu a dotkla se jeho šatu a ucítila na těle, že je vyléčena ze svého trápení.“ On se však otočí: „Kdo se to dotkl mého šatu?“ Apoštolové se diví: „Vidíš, jak se na tebe zástup tlačí, a ptáš se: „Kdo se mne to dotkl?““ On však dobře ví, co říká: „Ihned poznal, že z něho vyšla síla.“ Tu k němu ta žena s bázní přišla, padla mu k nohám a pověděla mu, co se stalo. A on ji láskyplně propustil. Je to, jako by Ježíš byl nabit uzdravující silou. Jako by sám vůbec nemusel chtít, nýbrž stačilo, aby k němu někdo bez zábran přišel s toužebnou nadějí, a z něho vyšla síla a působila (Mk 5,25–34).

Co pro Krista znamená uzdravovat?

Bylo řečeno, že Ježíš byl dobrotivým přítelem lidí. Novověk má živé sociální a charitativní cítění, a proto v něm chtěl vidět velkého pomocníka lidí, který znal jejich utrpení a snažil se jim pomáhat. Ale v tom se mýlí. Ježíš je jistě plný lásky. Má soucit s lidským utrpením. Srdce mu překypuje soucitem, takže i v evangeliích, která o citech mluví tak málo, se říká: „Viděl velký zástup a bylo mu jich líto, protože byli jako ovce bez pastýře.“ (Mk 6,34) Přesto Ježíš není pouze velkou charitativní postavou s širokým srdcem a touhou štědře pomáhat, která sleduje lidské utrpení, chápe je a přemáhá. Není sociálně cítící bytostí, která vidí nepravosti a chce věci uspořádat lépe; bytostí, jež se staví proti nerovnosti a bojuje za spravedlnost. Charitativní a sociálně vnímavý člověk chce utrpení

zmírnit, pokud možno úplně odstranit. Chce, aby bylo účelně postaráno o lidské potřeby, aby se předcházelo neštěstí, aby bylo vše lépe uspořádáno; aby na zemi žili zdraví lidé, zdraví na těle i na duši. Když si to uvědomíme, ihned vidíme, že o to Ježíšovi nejde. Utrpení totiž vidí v příliš hlubokých a širokých souvislostech v samých kořenech lidské existence, spolu s hříchem a nepřátelstvím k Bohu. Vidí je jako místo, kde se existence člověka otevírá Bohu či se alespoň může Bohu otevřít; jako následek viny, ale zároveň také jako cestu očišťování a návratu, jak je patrné v jeho slovech o následování a nesení kříže (Mt 16,24).

Tomu, jak to skutečně je, se více přiblížíme touto myšlenkou: Kristus se utrpení nevyhýbal, jak to neustále činí člověk. Nepřehlížel je. Nechránil se před ním. Přijal je do svého srdce. Trpící lidi přijímal takové, jací skutečně byli – v jejich skutečném stavu. Vstoupil do lidské tísně, do jejich viny a jejich trápení. To je něco nekonečně velikého. Svatá láska ve vši vážnosti, beze všech iluzí, ale právě v tom má tato láska obrovskou sílu, protože je „uskutečňováním pravdy v lásce“ a toto uskutečňování se chápe reality a otřásá jí v jejích základech. Ježíšovo uzdravování je konáním vztaženým k Bohu: zjevuje Boha a vede k němu. Uzdravování u něho vždy souvisí s vírou. V Nazaretě Ježíš nemůže konat zázraky, protože lidé nevěří. Ale vnucovat jim zázrak by znamenalo zbavit jej jeho smyslu, neboť zázrak se vztahuje k víře (L 4,23–30). Učedníci nemohou uzdravit nemocného, protože jsou malověrní, a tak síla, která chce působit ze svatého Ducha, zůstává spoutána (Mt 17,14–21). Když přinášejí ochrnutého, v první chvíli se zdá, že Ježíš nemoc trpícího vůbec nevidí. Vidí především jeho víru. Té slibuje odpuštění a teprve na závěr nemocného uzdravuje z nemoci (Mk 2,1–12). Ptá se otce nemocného: „Věříš, že ti to mohu učinit?“ A k zázraku dochází, když je srdce ochotno nechat se vést vírou (Mk 9,23–25). Setník s vojenskou bezelstností říká: Nepatří se, abys ke mně přišel; poruč a můj sluha bude uzdraven, tak, jako on poslechne, když mu řeknu: „pojď“ nebo „udělej to“ –, a za to uslyší chválu naplněnou radostí: „Opravdu, takovou víru jsem

v Izraeli nenašel.“ (Mt 8,8-13) A slepec smí slyšet slova: „Tvá víra tě uzdravila.“ (Mk 10,46-52)

Ježíšovo uzdravování je vztaženo k víře – právě tak jako hlásání jeho zvěsti. I uzdravování zjevuje: skutečnost milujícího Boha. Vlastním záměrem jeho uzdravování je, aby lidé tuto skutečnost poznali, otevřeli se jí a sami do ní vstoupili.

10.

„CO ZAHYNULO“

—

Ježíšův obraz je v našich představách obklopen řadou známých postav a my musíme jeho vztahu k nim správně rozumět. Už jsme mluvili o nemocných. Viděli jsme, že Ježíš k nim nepřistupuje pouze se sociálními a charitativními úmysly, že Ježíšova pomoc a uzdravování jsou zjevováním živého Boha, tedy v podstatě totéž co hlásání svatých pravd, a že Ježíš vyzývá lidi k oddanosti Bohu ve víře. Vedle nemocných a posedlých zlými mocnostmi tu jsou „celníci a hříšníci“. Ježíš se jim nevyhýbá, dokonce se s nimi stýká. Ano, je jim tak blízký, že jeho nepřátelé ho dokonce nazývají „přítelem celníků a hříšníků“ (Mt 11,19). Tato slova jsou míněna zlovolně a nacházejí se vedle výroku, který ho nazývá žroutem. Lidé v těchto Ježíšových stycích viděli něco pochybného; a když si blíže všimneme, jak se na něho dívají lidé dnes, ať už souhlasně, nebo odmítavě, cítíme, že je tu také přimísena pochybnost. Musíme si tedy ujasnit, co toto stýkání s celníky a hříšníky znamená.

První evangelium v deváté kapitole vypráví: „Když šel Ježíš odtud dál, viděl v celnici sedět člověka jménem Matouš a řekl mu: ‚Pojď za mnou!‘ On vstal a šel za ním. Když potom seděl u stolu v domě, hle, mnoho celníků a jiných hříšníků stolovalo s Ježíšem a jeho učedníky. Farizeové to uviděli a řekli jeho učedníkům: ‚Jak to, že váš Mistr jí s celníky a hříšníky?‘ On to uslyšel a řekl: ‚Lékaře

nepotřebují zdraví, nýbrž nemocní. Jděte a učte se, co znamená: Milosrdenství chci, a ne obět. Nepřišel jsem pozvat spravedlivé, ale hříšníky.“ (Mt 9,9-13) Evangelista mluví sám o sobě; líčí tu příběh své vlastní hořké a zároveň blažené zkušenosti.

Celník neboli výběřčí daní byla v římské říši záporná postava. Státní daňový úřad neexistoval. Vybírání daní bylo v každé provincii pronajato soukromému podnikateli, který ručil za dodání stanovené částky. Za to měl vůči daňovým poplatníkům volnou ruku. To, co požadoval, byl často několikanásobek oné částky a on na to měl právo. Své pověření pak pro menší okrsky zpravidla předával podnikatelům, kteří se také starali o svou kapsu. Vymáhání poplatků probíhalo s nelítostnou tvrdostí. Tento zákonem podporovaný loupeživý systém fungoval i v Palestině. Výběřčí daní tedy vysával lid a navíc byl spojencem Římanů, tedy zrádcem a nepřítelem, člověkem nenáviděným a odmítaným.

Takového člověka Ježíš povolává z jeho celnice. Má jít za ním, dokonce patřit k nejužšímu kruhu jeho učedníků. A nestačilo, že tohoto muže povolal a že „s ním mluvil“, což už bylo samo o sobě neslýchané – vejde dokonce do jeho domu a zasedne s ním k jídlu. Přišli i přátelé toho muže, „celníci a hříšníci“, bylo jich mnoho, opovrženíhodná společnost, a Ježíš s nimi stoluje. To vyvolává vůbec největší pohoršení, protože společné jídlo mělo náboženský charakter, bylo kultem a zakládalo jednotu posvátného. Společenství u stolu sdružovalo lidi v existenci samé. Jíst s nečistými znamenalo řadit se k nim a znečistit se. Nyní již chápeme rozhořčenou otázku: „Váš Mistr jí s celníky a hříšníky?“

Proč to Ježíš činí? Mohli bychom si představit protiburžoazní romantiku, která pohrdala těmi, kdo byli zajištěni a žili jako opora společenského řádu, a viděla skutečné lidi jen v oněch vyobcovaných. To je však vnímání novověké. Ježíšova doba o něčem takovém samozřejmě nic nevěděla, a ani sám Ježíš. „Sociální citění“ v moderním smyslu je mu zcela vzdáleno, naprosto jsou mu cizí vnitřní pohnutky vycházející z nadměrné zjemnělosti a znavenosti životem.

Jeho slova a činy vycházejí odjinud a jsou zaměřeny na něco jiného. Ježíš má na zřeteli člověka a jeho vztah k Bohu. Vyloučení ze společnosti by Ježíš nikdy nepokládal za něco hodnotného a řád lidských věcí jako takový za nedostatek ve vztahu k tomu, na čem opravdu záleží. Všechny společenské poměry vedou k Bohu, ale také od něho odvádějí. To, na čem Ježíšovi záleží, zaznívá ve slovech: „Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní.“ Zde je „nemocný“, člověk, který potřebuje pomoc, lékař ho tedy vyhledá. Potom však následují slova, pronesená patrně s velmi vážně míněnou ironií: „Nepřišel jsem pozvat spravedlivé, ale hříšníky.“ Zkoumejte tedy, zda chcete být „spravedliví“! Pokud ano, tak jsem k vám nepřišel! Mám-li k vám přijít, uznejte, že jste hříšníci – a v čem je pak ještě rozdíl mezi vámi a oněmi?

Podobným způsobem, ale s větší naléhavostí, se ta událost vrací – je typická a musela se opakovat – v příběhu o Zacheovi. Lukáš jej líčí v devatenácté kapitole: „Ježíš přišel do Jericha a procházel jím. Byl tam muž jménem Zacheus, vrchní celník a veliký boháč; toužil uvidět Ježíše, aby poznal, kdo to je, ale poněvadž byl malé postavy, nemohl ho pro zástup spatřit. Běžel proto napřed a vylezl na moruši, aby ho uviděl, neboť tudy měl projít. Když Ježíš přišel k tomu místu, pohlédl vzhůru a řekl: ‚Zachee, pojď rychle dolů, neboť dnes musím zůstat v tvém domě.‘ On rychle slezl a s radostí jej přijal. Všichni, kdo to viděli, reptali: ‚On je hostem u hříšného člověka!‘ Zacheus se zastavil a řekl Pánu: ‚Polovinu svého jmění, pane, dávám chudým, a jestliže jsem někoho ošidil, nahradím mu to čtyřnásobně.‘ Ježíš mu řekl: ‚Dnes přišlo spasení do tohoto domu; vždyť je to také syn Abrahamův. Neboť Syn člověka přišel, aby hledal a zachránil, co zahynulo.‘“ (L 19,1–10)

Můžeme pozorovat, jak je tento muž v nejhlubším nitru zasažen vzrušením, které se šíří městem, jak se ho zmocňuje touha a on chce vidět Mistra, o němž všichni mluví. Je malé postavy, v návalu lidí nemůže nic vidět, a proto vyleze na strom. Ježíš ho spatří, vidí rozhodnou připravenost v jeho nitru, zavolá ho dolů a žádá o pohoštění

v jeho domě [a Zacheus jej s radostí přijal]. Opět rozhořčená námitka: „On je hostem u hříšného člověka, aby si odpočinul!“ Ale Zacheus „se zastavil“, větrí nebezpečí a vsadí v té chvíli všechno, jen aby se ten podivuhodný muž, který se na něho dívá zcela jinak než farizeové a zákoníci, od něho neodvrátil. „Polovinu svého jmění, Pane, dávám chudým, a jestliže jsem někoho ošidil,“ – Zacheus patrně nebyl jiný než ostatní nájemci daní – „nahradím mu to čtyřnásobně!“

Znovu si připomeňme: Ježíše nemotivuje nějaká antipatie vůči mocným. Lidé mu však něco takového podsouvali. Říkali, že mu chybí nezlomnost, silné svědomí zdravé vladařské vůle. Že je příliš slabý nebo příliš zjemnělý, aby se jednoduše přiřadil k těm velkým. A tak se zastával, v rozporu se sebou samým, malých, bezvýznamných proti těm, k nimž vlastně patřil. I to jsou vyumělkovanosti naší doby: nepravdivé už z historického hlediska, a jak nepravdivé zvláště ve srovnání s tím, kým Ježíš byl a co chtěl! Ježíš nebyl veden jakousi tajnou závistí, nenávisť bezmoci, nedůvěrou k tomu, co je pozemsky veliké: neznal strach, protože byl samou svou podstatou svobodný. A tak se stavěl na stranu těch, jimiž druzí opovrhovali, kteří byli opuštěni a jichž se nikdo neujímal: nepatrných, chudých a vyloučených. Neříká, že jsou cenní jako takoví, ale chce, aby se i jim stalo po právu. Proti těm, kteří jsou všemi uznáváni, proti váženým a mocným se staví ne proto, že by velikost a moc byly samy o sobě špatné, nýbrž nakolik jejich nositelé zapomínají na Boha. Ponechává stranou všechny rozdíly, které pocházejí ze světa, a oslovuje to, na čem u těch mocných i u těch nepatrných opravdu záleží, totiž člověka: „Vždyť je to také syn Abrahamův!“ To je Ježíšovo poslání, kterým jej pověřil Otec a které je zaměřené na člověka: „Neboť Syn člověka přišel, aby hledal a zachránil, co zahynulo.“

V osmé kapitole Janova evangelia čteme příběh o cizoložnici: „Ježíš odešel na Olivovou horu. Na úsvitě přišel opět do chrámu a všechen lid se k němu shromažďoval. On se posadil a učil je. Tu k němu zákoníci a farizeové přivedou ženu, přistiženou při cizoložství; postaví ji doprostřed a řeknou mu: „Mistře, tato žena byla přistižena při činu

jako cizoložnice. V Zákoně nám Mojžíš přikázal takové kamenovat. Co říkáš ty?’ Tou otázkou ho zkoušeli, aby ho mohli obžalovat. Ježíš se sklonil a psal prstem po zemi. Když však na něj nepřestávali naléhat, zvedl se a řekl: ‚Kdo z vás je bez hříchu, první po ní hod kamenem!’ A opět se sklonil a psal po zemi. Když to uslyšeli, vytráceli se jeden po druhém, starší nejprve, až zůstal sám s tou ženou, která stála před ním. Ježíš se zvedl a řekl jí: ‚Ženo, kde jsou ti, kdo na tebe žalovali? Nikdo tě neodsoudil?’ Ona řekla: ‚Nikdo, Pane.’ Ježíš řekl: ‚Ani já tě neodsuzuji. Jdi a už nehřeš.’“ (J 8,1-11)

Opět se musíme oprostít od zdání, jež by všechno pokrývalo. Povrchním pohledem na tuto situaci bychom totiž mohli pochopit Ježíšovo jednání tak, jako by Pán stál při hříšnici proti ctnosti; při osobě, která riskovala život a nedbala tradice, proti Zákonu. Takový pohled by však byl naprosto mylný. Ježíš není revolucionář srdce. Nezastává se práva vášně proti strnulému řádu a pokrytecké mravní přísnosti. Podíváme-li se pozorněji, je zřejmé, že podstata události je táž, jako byla při předchozích setkáních. Farizeové vůbec nepřicházejí v zájmu spravedlnosti, nýbrž aby Ježíši nastavili léčku. Jejich mravnost je falešná, neboť sami nečiní to, co požadují po druhých. Ale když to opravdu činí, zvrhne se to u nich v přesvědčení o vlastní neomylnosti a vede k tomu, že jsou pro Kristovu osobu a zvěst hluší a slepí. Proto Ježíš mlčí a z tohoto mlčení zaznívá hlas pravdy. Nikterak se nezpochybňuje, že Zákon má pravdu, ale žalobci si dobře uvědomují, proč žalují a kdo jsou oni sami. Začínají se stydět a odcházejí, „starší nejprve“. Jednání hříšnice Ježíš vůbec neschvaluje. Je to „hříšnice“ a tak ji také Ježíš oslovuje. Ale dostává se jí po právu vzhledem k duchu Zákona a ve vztahu k těmto žalobcům. Tak se uskutečňuje vyšší spravedlnost, pocházející od Boha, která rozšiřuje srdce a zjevuje „Boží milost, přinášející spásu všem lidem“ (Tt 2,11). Spravedlivý a zároveň milosrdný Bůh volá i tuto ženu, která „zahynula“.

A pak je tu nádherné vyprávění Lukášova evangelia o hříšnici. „Jeden z farizeů pozval Ježíše k jídlu. Vešel tedy do domu tohoto farizea

a posadil se ke stolu. V tom městě byla žena hříšnice. Jakmile se dozvěděla, že Ježíš je u stolu ve farizeově domě, přišla s alabastrovou nádobkou vzácného oleje, s pláčem přistoupila zezadu k jeho nohám, začala mu je smáčet slzami a otírat svými vlasy, líbala je a mazala vzácným olejem. Když to spatřil farizeus, který ho pozval, řekl si v duchu: „Kdyby to byl prorok, musel by poznat, co je to za ženu, která se ho dotýká, že je to hříšnice.“ Ježíš mu na to řekl: „Šimone, chci ti něco povědět.“ On řekl: „Pověz, Mistře!“ – „Jeden věřitel měl dva dlužníky. První mu byl dlužen pět set denárů, druhý padesát. Když neměli čím splatit dluh, odpustil oběma. Který z nich ho bude mít raději?“ Šimon mu odpověděl: „Mám za to, že ten, kterému odpustil víc.“ Řekl mu: „Správně jsi usoudil!“ Pak se obrátil k ženě a řekl Šimonovi: „Pohleď na tu ženu! Vešel jsem do tvého domu, ale vodu na nohy jsi mi nepodal, ona však skropila mé nohy slzami a otřela je svými vlasy. Nepochyboval jsem, ale ona od té chvíle, co jsem vešel, nepřestala líbat mé nohy. Nepomazala mi hlavu olejem, ona však vzácným olejem pomazala mé nohy. Proto ti pravím: Mnohé její hříchy jsou jí odpuštěny, protože projevila velkou lásku. Komu se málo odpouští, málo miluje.“ A řekl jí: „Jsou ti odpuštěny hříchy.“ Ti, kteří s ním byli u stolu, si začali říkat: „Kdo to jen je, že dokonce odpouští hříchy?“ A řekl: „Tvá víra tě zachránila, jdi v pokoj.“ (L 7,36-50)

Nechceme tento úryvek dále podrobněji rozebírat, chceme jen dbát o to, aby do této až posvátně krásné události neproniklo nic sentimentálního. Kdo čte text správně, nepotřebuje žádné vysvětlení. Tato „hříšnice“ byla patrně jednou z nemnohých – patřili k nim mimo Matku Páně Marii, ji samu, Marii z Betanie a ovšem Jana ještě další? –, kteří skutečně uvěřili.

Vstupuje do sálu mezi pyšnou, chladnou společnost: pohled a postoj všech zúčastněných jasně prozrazuje, že by měla být vykázána. Když pak prokazuje Ježíšovi službu a ten ji přijímá, farizeus si pomyslí: „Kdyby to byl prorok, musel by poznat, co je to za ženu, která se ho dotýká, že je to hříšnice.“ Tato věta má být pro Ježíše zničující: Kdyby to byl prorok, věděl by, že je to

nevěstka, a odehnal by ji od sebe. Zřejmě to neví, a prorokem tedy není. Ale ví-li, co je to za ženu, a snáší ji, pak je jako ona. Ujímá se Ježíš nevěstky proti farizeům? Života nectného proti slušnosti a pořádku? Určitě ne. Ale odhaluje žalobci přesvědčenému o vlastní neomylnosti, kým ve skutečnosti je: člověkem zcela a bezvýhradně pozemským, zapleteným do rozporů tohoto světa, člověkem chladného srdce, člověkem tvrdým a slepým. Zároveň Ježíš ukazuje, kde se posuzovaná žena nachází: v hloubi své lítosti a ve velikosti lásky, a tím se ze všeho vyvazuje a ona náleží jen Vykupiteli. Ta, o které mluvíš jako o hříšnici, už nebyla hříšnicí, když vstupovala; neboť milovat tak, jak ona miluje, může jen ten, komu byl odpuštěn velký hřích.

To není nějaká romantika hříchu, Vykupitel se nezastává vášně proti řádu a Zákonu, nýbrž jasně ukazuje, co je pro něho důležité: člověk. Ať se jmenuje Marie Magdalská nebo farizeus Šimon. Oba jsou osloveni: bez ohledu na pozemské rozdíly a na to, jací jsou před Bohem.

Ježíš se neujímá osvobozeného jedince proti společnosti. Nezastává se srdce a jeho žádostí proti Zákonu. Nestaví se na stranu vyloučených proti lidem řádným a váženým. Nepokládá hříšníky jako takové za cennější, než jsou ti ctnostní. To všechno by byla romantika a moderní resentment jakožto pozůstatek dřívějších křivd. Ježíš hledá člověka a staví ho před Boha.

Chodí k vyloučeným a bezectným, protože jsou vyobcováni a nikdo jim v jejich nouzi nepomáhá. Stýká se s nimi ne proto, že by byl dekadent a že by byl přitahován k lidem zranitelným, nýbrž proto, že mu božská svoboda dává moc mluvit ke všem. K lidem chudým a v tomto světě ztraceným tím, že je prostě bere jako lidi a zvěstuje jim Boží zvěst – k lidem váženým tím, že je přivádí k vědomí, že sami sebe hodnotí velmi falešně, a hrozí jim, že ztratí spásu.

Ale po tom všem je třeba říci ještě něco jiného. Ježíš přišel – jen on a nikdo jiný –, aby vykonal velké „přehodnocení hodnot“: tím, že Bůh mluví ke světu a vztahuje ho k sobě. A zde ovšem Nový

zákon říká, že chudí, opovrhovaní, hříšníci a celníci jsou otevřenější pro radostnou zvěst a pro blížící se Boží království než lidé spořádaní a mocní. Instinkt mocných směřuje k tomu, aby udržovali svět takový, jaký je. Nechtějí žádné „přehodnocení hodnot“. Ti druzí jsou však méně spoutáni, a proto hlouběji připraveni. A třebaže nesmíme zapomínat na to, že i chudoba může člověka oddělovat od Boha a podněcovat jej k odporu proti Bohu, je nicméně pravda, že chudí a vyloučení pocítují klamnost pozemské existence snáze a hlouběji. Svět se sám stará o to, aby viděli, jak to s ním je. Chudoba může otupovat a vést k zoufalství: nicméně přetrvává hluboká spřízněnost „celníků a prostitutek“, „malých a nedospělých“ se zvěstí o Božím království, kterou přinesl Ježíš, sám chudý a bez domova.

Když jsme uvážili vše, co bylo nutné, abychom se vyhnuli zkreslení Ježíšova obrazu, musíme také říci, že existuje tajemství chudoby, zavržení světem, bláznovství pro Boha, tajemství s Ježíšem velmi úzce spojené. Je to tajemství kříže.

11. UČEDNÍCI A APOŠTOLOVÉ

—

Když Ježíš odešel do svého nebeského domova a před apoštoly vyvstala otázka, kdo má být přijat mezi ně místo zrádce, Petr řekl: „Musí to být jeden z těch mužů, kteří s námi chodili po celý čas, kdy Pán Ježíš byl mezi námi, od křtu Janova až do dne, kdy byl od nás vzat; ten se spolu s námi musí stát svědkem jeho zmrtvýchvstání.“ (Sk 1,21-22) Jako by apoštol v duchu procházel uplynulý čas a cítil jeho váhu: jak v těchto letech byli s Pánem, čím byli naplněni, jaká na ně byla vložena odpovědnost.

Jakmile Ježíš začne působit, shromažďuje se kolem něho zástup, který naslouchá, hledá pomoc, očekává spásu. Ale přicházejí také

jednotlivci a chtějí k němu patřit výlučněji. A on sám se obrací nejen na ty mnohé, ale spojuje se sebou těsněji také tyto jednotlivce. Tak vzniká skupina učedníků, kteří patří do jeho společenství zvláštním způsobem a jsou spojeni s jeho osudem.

Viděli jsme už, jak k němu již v prvních dnech přicházejí dva učedníci Jana Křtitele, Jan a Ondřej. Zůstává s nimi večer, potom zase odcházejí. Nato Ondřej přivádí k Ježíšovi svého bratra Šimona a Ježíš ho nazve „Kéfas“, Skála. Později se setkají s Natanaelem, který nejprve odmítá a pochybuje, ale pak uvěří (J 1,37.42.49).

Zmínění mužové se pak zřejmě vracejí ke svému zaměstnání, neboť později se vypráví: „Když šel podél Galilejského moře, uviděl Šimona a jeho bratra Ondřeje, jak vrhají síť do moře, byli totiž rybáři. Ježíš jim řekl: ‚Pojďte za mnou a učiním z vás rybáře lidí.‘ Ihned opustili síť a šli za ním. O něco dál uviděl Jakuba Zebedeova a jeho bratra Jana, ti byli na lodi a spravovali síť. Hned je povolal. A zanechali na lodi svého otce Zebedea s pomocníky a šli za ním.“ (Mk 1,16–20) Nyní už jsou jenom s ním.

Matouš podává zprávu o svém povolání: „Když šel Ježíš odtud dál, viděl v celnici sedět člověka jménem Matouš a řekl mu: ‚Pojď za mnou!‘ On vstal a šel za ním.“ (Mt 9,9)

Vypráví se ještě o jiných; například o onom zákoníkovi, který k němu přijde a řekne: „Mistře, budu tě následovat, kamkoli půjdeš.“ Ale Ježíš ho varuje: „Lišky mají doupata a ptáci hnízda, ale Syn člověka nemá, kam by hlavu položil.“ Chceš za takovým jít? (Mt 8,19–20) A zase jiný ho chce následovat, ale prosí: „Pane, dovol mi napřed odejít a pochovat svého otce.“ Ale Ježíš mu odpoví: „Následuj mě a nech mrtvé, ať pochovávají své mrtvé.“ (Mt 8,21–22)

K jeho učedníkům patří také ženy. O některých už byla řeč a ještě o nich budeme mluvit: Marie Magdalská, Marie z Betanie a její sestra Marta – poslední dvě se ovšem neobjevují ve skupině, která následovala Ježíše, nýbrž zůstávají ve svém domě, zato patří k užšímu kruhu kolem Pána. Potom jsou tu ještě další, o nichž se nevypráví nic konkrétního, jen to, že chodí s Pánem a starají se